

ÅRSRAPPORT
2015

TEKST

Spesialenheten for
politif saker

LAYOUT

Newmarketing AS

TRYKK

PJ-trykk, Oslo

FOTO

Lars A. Lien
Tore Letvik, Juristkontakt
Politiforum
iStock Photo
Police Inspectorate of Kosovo
Thomas Haugersveen, Politiforum

INNHOLD

Forord	3
Spesialenhetens 10 årsmarkering	4
Etikk i politiet	6
Etterforskning når skudd er avfyrt	8
Vådeskudd	10
Misbruk av politiregistre	12
Behandling av bistandsanmodninger	14
Internasjonalt samarbeid 2015	16
Nødvendig eller til vesentlig lette i tjenesten	18
Nye bestemmelser om lovbrudd begått i offentlig tjeneste	20
Statistikk 2015	22
Positive påtaleavgjørelser 2015	26
Saker i domstolen 2015	32
Utrykninger 2015	34
Administrative vurderinger 2015	36
Spesialenhetens organisering og bemanning	38
Hvem jobber i Spesialenheten - Sjefen for Spesialenheten	40
Hvem jobber i Spesialenheten - Etterforskningsavdelingene	42
Artikler fra tidligere årsrapporter	46

Politiet og samfunnet er i stadig endring. For Spesialenheten er det viktig å opprettholde et faglig nivå som gjør at oppgavene kan løses grundig og effektivt og med størst mulig grad av uavhengighet.

FORORD

Spesialenheten har i flere av sine årsrapporter hatt oppmerksomhet mot spørsmål som gjelder frihetsberøvelse og bruk av politiarrest. Det var også hovedtema da Spesialenheten i mai 2015 markerte 10 års virksomhet. I rapporten for 2015 har vi valgt å trekke fram en del andre spørsmål, som nye straffebestemmelser om tjenestefeil, våpensikkerhet og vilkår for utrykningskjøring.

Spesialenheten har i 2015, som i 2014, brukt en betydelig andel av sine etterforskningsressurser på en sak som gjelder mistanke om grov narkotikaovertrødelse og grov korrupsjon begått av en tjenesteperson i Oslo politidistrikt. Arbeidet har vært krevende, blant annet fordi faktum i saken gjelder en lang tidsperiode. Spesialenheten mente i oktober 2015 at saken var godt nok opplyst for påtaleavgjørelse. På grunn av forholdenes alvor er tiltalespørsmålet avgjort av riksadvokaten, som 6. februar 2016 ga ordre til sjefen for Spesialenheten om å ta ut tiltale mot tjenestepersonen. Hovedforhandling er berammet å starte i Oslo tingrett i august 2016.

Spesialenhetens statistikk for 2015 viser økt gjennomsnittlig saksbehandlingstid i påtaleavgjorte saker. Spesialenhetens mål er 150 dager og behandlingstiden i 2015 var 204 dager. Økningen fra 2014 til 2015 var ventet og skyldes at etterforskning og øvrig saksbehandling i en

del saker har måttet vente på grunn av arbeidet med ovennevnte sak og enkelte andre ressurskrevende etterforskinger. Det forventes at det fortsatt vil gå noe tid før man er tilbake til det som kan anses å være en normalsituasjon.

Sjefen for Spesialenheten nedsatte i 2015 en intern arbeidsgruppe som ble gitt i oppgave å vurdere kunnskaps- og ressursbehov i virksomheten. En av arbeidsgruppens anbefalinger er at det bør legges til rette for flere kompetanseutviklende tiltak. Enheten bør ha en grunnbemanning som gjør at fravær knyttet til kurs og andre kompetanseutviklende tiltak ikke virker for sterkt inn på den løpende oppgaveløsningen. Politiet og samfunnet er i stadig endring. For Spesialenheten er det viktig å opprettholde et faglig nivå som gjør at oppgavene kan løses grundig og effektivt og med størst mulig grad av uavhengighet.

Spesialenheten blir ofte spurt om det er trender eller saker i enhetens portefølje som bør framheves. Fra 2015 er det naturlig å peke på antallet saker om vådeskudd. Disse sakene er gitt nærmere omtale i en egen artikkel i årsrapporten. For øvrig kan framheves at det er iverksatt etterforskning i flere saker der polititjenestepersoner er anmeldt for å ha skaffet seg seksuell omgang ved misbruk av stilling. Sakene er av ulik karakter og det er foreløpig vanskelig å trekke noen annen erfaring ut av disse sakene enn at det er

viktig at det ved utdanning og lederskap i politiet legges vekt på å synliggjøre hvilke etiske krav som stilles til polititjenestepersoner både i arbeid og fritid.

Til sist et lite hjertesukk. Spesialenheten treffer avgjørelser i mange saker som er omfattet av stor interesse og får mye oppmerksomhet i media. Enheten omtales hvert år i flere tusen nyhetsoppslag. I mange av disse nyhetsoppslagene omtales Spesialenheten dessverre som «politi» og i noen tilfelle som «politiets egen Spesialenhet». Vi har dessverre ikke lykkes med å nå fram til alle med kunnskap om at enheten ikke er en del av politiet, men et uavhengig etterforskningsorgan, organisert under Justis- og beredskapsdepartementet og utenfor politiet.

*Jan Egil Presthus,
Sjef for Spesialenheten for politisaker*

SPESIALENHETENS 10 ÅRS- MARKERING

Spesialenheten for politisaker hadde 1. januar 2015 vært virksom i 10 år. Det ble markert med et åpent seminar i Oslo 29. mai 2015 hvor tema var bruk av politiarrest og behandling av innsatte i politiarrest.

Til seminaret var det 110 påmeldte deltakere fra blant annet Justis- og beredskapsdepartementet, Sivilombudsmannen, Gjenopptakelseskomisjonen, Kriminalomsorgsdirektoratet, Sivilrettsforvaltningen, Advokat-

foreningen, Politidirektoratet, Politiets utlendingsenhet, politidistriktene og Røde Kors. Fra pressen møtte Dagsavisen, Juristkontakt og Politiforum.

Foredragsholdere/innledere på seminaret var:

- Riksadvokat Tor-Aksel Busch
- Sjef for Spesialenheten for politisaker, Jan Egil Presthus
- Representant for og tidligere president i Europarådets torturovervåkingskomite (CPT) Latif Huseynov
- Advokat Bendik Falch-Koslung
- Avdelingsdirektør i Politidirektoratet Knut Smedsrud

Tema for riksadvokat Busch sitt innlegg var betydningen av Spesialenhetens etterforskning – særlig om dødsfall i arrest. Busch viste i sitt innlegg blant annet til at han har fulgt Spesialenhetens saksområde i 40 år og at det er tre elementer i kritikken som har ligget fast over tid. Det ene er stort antall henleggelse. Det andre er at enkelte saker får veldig stor oppmerksomhet dersom det ikke blir en strafferettslig reaksjon, noe Obiora-saken er et eksempel på. Det tredje er

sammensetningen og organiseringen av arbeidet. Busch sa at man ved Riksadvokatembetet har vært komfortabel med den ordningen vi har i dag. Etterforskning krever kunnskap og erfaring. Det er mulig å tenke seg en annen organisering, men det er også nødvendig å se på ressursiden. Spesialenheten har valgt en transparent opptreden, er tilgjengelig for kommentar og skriver lengre begrunnelser enn hva man tradisjonelt har gjort i påtalemyndigheten i Norge. Det har gitt større legitimitet til avgjørelsene og ordningen.

Sjefen for Spesialenheten tok i sitt innlegg utgangspunkt i saker gjennom 10 år hvor polititjenestepersoner og foretak har vært straffet i sammenheng med frihetsberøvelser. Mange av sakene har klare likhetstrekk og det ble stilt spørsmål om politidistriktene er gode nok til å ta lærdom av egne og andres erfaringer. Presthus sa at man i enheten er kjent med at det internt i politiet er reist spørsmål ved at foretaksstraff er benyttet så vidt mange ganger – 18 ganger i løpet av 10 år. Ofte vil imidlertid foretaksstraff, slik ansvar og oppgaver i politiet er organisert,

være riktig. Tjenestefellen, den kvalifisert klanderverdige handlingen, skyldes ikke at en enkeltperson har handlet straffbart, men at feil er begått av flere.

Latif Huseynov informerte om CPTs arbeid og komiteens erfaringer fra kontrollbesøk i Norge. Huseynov berørte i sitt innlegg blant annet tidligere kritikk mot norske myndigheter knyttet til fastlenking av anholdte personer ved inkvirering i arrest. Forholdet ble også kommentert fra salen. Huseynovs vurdering var at Spesialenheten for politisaker er gitt en hensiktsmessig organisering og at kombinasjonen av etterforskningsansvar og påtalekompetanse gir enheten nødvendig tyngde. Huseynov gav uttrykk for at ordningen i Norge – dersom den vurderes i forhold til ordninger i en rekke andre land – er meget god.

Advokat Falch-Koslung snakket i sitt innlegg om den såkalte Glattcellesaken. Oslo tingrett kom i dom 2. juni 2014 til at bruken av glattcelle krenker EMK art. 8 på flere punkter, samt artikkel 14. Ankeforhandling var berammet 26. mai 2015, men staten besluttet 6. mai 2015 å trekke

anken. En konsekvens av dommen er at allerede få timer etter innsettelse vil bruk av politiarrest alltid være i strid med EMK art. 8 med mindre isolasjon er begrunnet i et konkret og individuelt behov. Etter utløpet av 48-timersfristen i politiarrestforskriften er bruk av politiarrest alltid i strid med EMK art 8 fordi lovkravet ikke er oppfylt. Falch-Koslung hadde forventninger til at politiet så snart som råd ville foreta de tilpasninger som er nødvendig for å etterleve tingrettens dom.

Avdelingsdirektør Knut Smedsruds oppgave ble å redegjøre for politiets utfordringer i lys av kritikk fra CPT, straffereaksjoner fra Spesialenheten og Glattcelledommen. Smedsrud valgte å rette blikket framover og redegjorde blant annet for flere av de pågående endringsprosessene i politiet.

Assisterende sjef i Spesialenheten for politisaker, Guro Glærum Kleppe oppsummerte, innledet til debatt og koordinerte spørsmål fra salen. I debatten stod spørsmål knyttet til statens gjennomføring av Glattcellesaken i sentrum.

■

ETIKK I POLITIET

Spesialenheten har understreket samfunnets behov for å være trygg på at politiet opptrer korrekt i situasjoner hvor politiet er alene med innbragte eller pågrepne.

Spesialenheten for politisaker har i 2015 og 2016 vært invitert som foredragsholdere til Politihøgskolens etikkseminar for studenter i første studieår ved avd. Stavern.

Spesialenheten har i sitt foredrag lagt vekt på å illustrere etiske problemstillinger i politityrket ved hjelp av eksempler fra virkeligheten, dvs. saker som har vært behandlet i Spesialenheten.

Straff er samfunnets ytterste reaksjon. Ikke alle etikkbrudd er av en så alvorlig karakter at de fører til straff. Etikkbrudd vil også kunne knyttes til opptreden som skjer innenfor det vi kan kalle «rommet mellom det forbilledlige og det straffbare». En handling kan gi grunnlag for kritikk og anses klanderverdig selv om den ikke fører til straffansvar. Det er i rettspraksis lagt til grunn at det skal være adskillig rom for uheldig skjønn og feilvurderinger ved valg av handlemåte og virkemidler, uten at det skal medføre straffansvar.

Politiinstruksen (Alminnelig tjenesteinstruks for politiet) uttrykker en rekke krav

til polititjenestepersoners opptreden og inngår som en del av etikkgrunnlaget for politityrket. Bestemmelser i instruksen vil også kunne stå sentralt i vurderingen av om det kan være grunnlag for å reagere med straff.

Spesialenheten har i sitt foredrag for studentene vært innom en rekke spørsmål som har vært belyst med eksempler fra saker, blant annet;

- Misbruk av politiregistre og taushetsplikt
- Den interne kommunikasjonen, sambandsdisiplin og fokus på politiets oppdrag
- Opptreden i egne forhold
- Forholdet til kollegaer, bekymring, mistanke og rapporteringsplikt
- Trakassering, politiet som god og trygg arbeidsplass for menn og kvinner
- Opptreden i møtet med publikum og mistenkte

Spesialenheten har om møtet med mistenkte særlig understreket samfunnets behov for å være trygg på at politiet opptrer korrekt i situasjoner hvor politiet er alene med innbragte eller pågrepne.

Politiet må ha en kultur som gir trygghet for at det i slike situasjoner stilles strenge etiske krav til opptreden, både hva angår nødvendigheten av å bruke makt og opptreden for øvrig. Som eksempel på hvor grensen for straffansvar for utilbørlige ytringer går, ble vist til en dom som nylig er avsagt i Høyesterett. (For fullt referat vises til Rt. 2015 s. 1170).

En politipatrulje pågrep en 18 år gammel ruspåvirket kvinne som var mistenkt for å ha ranet en ansatt på en bensinstasjon. Da kvinnen ble pågrepet og ransaket satte hun seg til motverge. Hun oppførte seg utagerende og truende og beskyldte en av tjenestepersonene for å beføle henne. Da hun skulle plasseres i politibilen og påsettes bilbelte bet hun den ene tjenestepersonen kraftig i armen.

Da kvinnen under transport til arresten fortsatt var sterkt utagerende, besluttet patruljen å filme hennes opptreden ved hjelp av mobiltelefon. Hun beskyldte da patruljemannskapene for å være pedofile og for å skulle bruke opptaket for å onanere til når de kom hjem.

Kvinnen sa da til tjenestepersonen som satt ved siden av henne i baksetet at hun blir kvalm av mennesker som han. Eldstemann på patruljen, som satt foran i bilen og var bilfører, sa da blant annet; «Du er så lite fristende og appetittlig at det finnes ikke noe verre». Da kvinnen noe senere spurte hvor ryggsekken hennes var, svarte eldstemann at de kastet den i en søppelbøtte på veien. Kvinnen spurte deretter gjentatte ganger om det var riktig, men fikk ikke noe svar. Eldstemann uttalte under en ordveksling med kvinnen om filmingen av henne også; «Du gjør ingen ting riktig. Alt du har gjort nå er feil.»

Eldstemann på patruljen (tiltalte) ble av Spesialenheten gitt et forelegg som blant annet gjaldt hans opptreden overfor den unge kvinnen under transporten. Hans uttalelser ble ansett å innebære at straffeloven (1902) § 325 nr. 3 om

utilbørlig opptreden var overtrådt. Han vedtok ikke forelegget og saken ble fremmet for domstolen. Han ble først dømt for forholdet i tingretten og senere frifunnet i lagmannsretten. Da saken ble behandlet i Høyesterett ble han dømt til å betale en bot på kr. 5 000. Tiltalte var innkalt til forhandlingen i Høyesterett og motsatte seg ikke at Høyesterett avsa fellende dom. Høyesterett behandlet saken 22. oktober 2015. Av den grunn var det også spørsmål om forholdet rammes av ny (2005) straffelov som trådte i kraft 1. oktober 2005.

Høyesterett viste til at tiltaltes utsagn utgjør overtredelse av politiinstruksen og at det derfor ikke er tvil om at vilkåret i straffeloven (2005) § 171 om brudd på tjenesteplikt er oppfylt. Videre ble blant annet vist til at vurderingen av forholdet må skje med utgangspunkt i det syn som til enhver tid råder i samfunnet på hva som er akseptabel opptreden fra politiet, og uttalte at det legges til grunn at man både generelt i samfunnet og internt i politiet har fått et strengere syn på dette i løpet av de siste tiårene.

Ved den konkrete vurderingen av forholdet viste Høyesterett til politiinstruksen § 5-2 om kravet til ro og selvbeherskelse og at tjenestemann ikke skal la seg provosere av sårende eller upassende uttrykk. I tillegg ble vist til politiinstruksen § 3-1 fjerde ledd der det heter at under tjenesteutøvelsen skal politimannen være sannferdig, saklig og upartisk.

Fra Høyesteretts avgjørelse gjengis:

«Som det har fremgått, er det imidlertid ingen automatikk i at brudd selv på sentrale normer for korrekt opptreden fra politiets side skal være straffbare. Det må foretas en nærmere vurdering av handlingenes grovhet».

«As utsagn til B om at «(d) er så lite fristende og appetittlig at det finnes ikke noe verre» var sjikanøst og fremsatt overfor en ung jente i åpenbar ubalanse. Det var rett nok et svar på Bs provoserende utsagn om hva hun mente

politimennene skulle bruke opptaket til. Men som fremhevet i Rt-1984-581, stilles det særlige krav til politifolks evne til å vise selvbeherskelse når de utsettes for en provokasjon i forbindelse med tjenesteutøvelsen».

«Sett i sammenheng med det første utsagnet fremstår det andre utsagnet om at «(d)u gjør ingenting riktig. Alt det du har gjort nå, er feil», som fortsatt trakassering av B».

«Det tredje utsagnet, om at de hadde kastet Bs sekk i en søppelbøtte, kan vanskelig karakteriseres som annet enn en løgn uten annen funksjon enn å gjøre B enda mer oppjaget».

«Selv om B var aggressiv og utagerende, hadde politifolkene situasjonen under kontroll. Hun var påsatt håndjern og plassert inne i en politibil med bilbelte på. Situasjonen var altså hverken uoversiktlig eller spesielt vanskelig, og det var ikke nødvendig for A å gjøre slike raske og sammensatte avveininger som polititjenesten ellers kan kreve. Hans utsagn ble fremsatt over tid og uten at det var noe tjenstlig behov for det. Tvert om har de tidligere instansene lagt til grunn at As uttalelser kom for å «ta igjen» overfor B, og at «de bidro til en unødvendig eskalering av den vanskelige og konfliktfylte situasjonen i bilen».

«Etter mitt syn var As opptreden utilbørlig og rammes av § 325 første ledd nr. 3».

■

SKYTESAKER 2015

26. juni 2015

Nordre Buskerud politidistrikt

En politipatrulje grep på en bensinstasjon inn mot to personer som var mistenkt for bilbrukstyveri. En av personene var bevæpnet og avfyrte et skudd. En polititjenesteperson avfyrte deretter et skudd mot personen. Skuddet traff personen i høyre hofte.

18. september 2015

Oslo politidistrikt

Politiet rykket ut med bakgrunn i melding om at en person hadde opptrådt truende. I sammenheng med politiets inngripen mot personen avfyrte en polititjenesteperson et skudd som traff personen i magen.

26. september 2015

Hedmark politidistrikt

Politiet mottok melding om bekymring for en person. Det ble i meldingen blant annet vist til at personen var innehaver av våpen. Da politiet tok kontakt på personens bolig ble de møtt med våpen og personen avfyrte et skudd som traff en av polititjenestepersonene. Det ble avfyrte skudd fra politiets side som medførte at personen døde på stedet.

ETTERFORSKING NÅR SKUDD ER AVFYRT

Spesialenheten har i 2015 etterforsket tre hendelser der politiet har avfyrte rettet skudd mot person. Selv om det ikke er grunn til mistanke om en straffbar handling, skal Spesialenheten iverksette etterforskning dersom noen dør eller blir alvorlig skadet som følge av politiets tjenesteutøvelse. Når politiet har brukt skytevåpen som maktmiddel, har i praksis etterforskningsplikten vært ansett å være mer omfattende. Av riksadvokatens rundskriv nr. 3/2006 følger at det ved vurdering av skadens alvor skal legges vekt på hvordan den er inntruffet og omstendighetene ellers. Har politiet skadet noen ved bruk av skytevåpen, har etterforskning vært iverksatt uavhengig av skadens alvor. I noen saker har Spesialenheten etterforsket politiets bruk av skytevåpen selv om det ikke har oppstått noen skade. Det gjelder hendelser hvor det er anvendt potensielt dødelig makt ved at rettet skudd har vært avfyrte mot person, men hvor skuddet har bomslett på målet.

Av EMK art 2 om retten til liv følger at staten plikter å sørge for en effektiv offentlig undersøkelse når en person er

drept som følge av maktbruk fra blant annet representanter for staten (polit). Menneskerettsdomstolen (EMD) har i flere avgjørelser uttalt seg om hvilke krav som skal stilles til en slik undersøkelse. (Se blant annet Ramsahai v. Nederland, no. 5231/1999).

Spesialenhetens etterforskning av politiets bruk av skytevåpen vil ha som formål å avklare om vilkårene for å avfyrte skudd ut fra de konkrete omstendigheter var til stede, herunder om den konkrete bruken av makt var en nødvendig og forsvarlig tjenestehandling. Vurderingen vil da skje i forhold til politilovens regler om adgang til å bruke makt og i forhold til bestemmelser i politiets våpeninstruks. Også reglene om nødverge kan være aktuelle. Det vil i etterforskningen av saken blant annet bli lagt vekt på å imøtekomme de krav og standarder som kan utledes av avgjørelser fra EMD.

Spesialenheten har til intern hjelp for flere typer etterforskningsoppdrag, herunder skytesaker, utarbeidet såkalte tiltakskort. Tiltakskortene skal blant annet bidra til at man i en etterforskning forsikrer seg

Steinar Vee Henriksen og Sondre Wold fra Politihøgskolen holdt i desember 2015 foredrag for Spesialenhetens etterforskere og jurister om våpen og våpenopplæring i politiet. Spesialenheten ble også vist noen av filmsekvensene som studentene blir stilt overfor når de skal trene på å se, oppfatte, vurdere og handle riktig i en situasjon hvor våpen benyttes. Flere av filmsekvensene er basert på saker som har vært etterforsket av Spesialenheten.

om at man vurderer og gjennomfører alle nødvendige tiltak for å sikre en best mulig opplysning om saken og at saken behandles prosessuelt riktig.

Spesialenheten er lokalisert 4 steder i landet (Hamar, Oslo, Bergen, Trondheim) og har utenfor ordinær arbeidstid en vakttelefon, men ingen stående utrykningsberedskap. Det vil derfor som regel gå noe tid før enheten kan være tilstede på et åsted eller der hvor politimannskaper eller publikum som har vært involvert i eller vært vitne til en politiaksjon befinner seg. I initialfasen av etterforskning av en skytesak vil kvaliteten i etterforskningen derfor i noe grad avhenge av at lokalt politi opptre i henhold til de direktiv som er gitt for denne type situasjoner og at konkrete pålegg fra Spesialenheten følges.

Av påtaleinstruksen § 34-5 og riksadvokatens rundskriv nr. 3/2006 følger at Spesialenheten skal varsles omgående dersom det har funnet sted en hendelse som krever umiddelbar innsats. Inntil etterforskere fra Spesialenheten er på plass, må politiet sikre åstedet og notere personalia på eventuelle vitner. For å sikre at saken blir best mulig opplyst og at tilliten til etterforskningen ikke svekkes, er det viktig at involverte tjenestepersoner holdes atskilt inntil de er avhørt av Spesialenheten. Våpen som er benyttet skal sikres og beslaglegges for nærmere undersøkelser i regi av Spesialenheten. Det kan etter Spesialenhetens ordre også være aktuelt å sikre klær som er brukt av involverte mannskaper eller

å foreta sporsikring fra mannskapers hender mv. Det overordnede ansvaret for at politiet varsler Spesialenheten ved hendelser som krever umiddelbar innsats og at øvrige direktiver overholdes ligger hos politimestrene.

Avhørsstatus ved Spesialenheten vil bli fastsatt ut i fra rolle og oppgave i sammenheng med hendelsen som etterforskes. Tjenestemenn som har hatt en rolle som kan innebære at Spesialenheten vil foreta en straffereettslig vurdering av deres opptreden, vil normalt bli avhørt med status som mistenkt.

I avhøret av involvert politipersonell vil det i tillegg til en best mulig opplysning av det konkrete faktum blant annet bli lagt vekt på å klarlegge spørsmål knyttet til mannskapers opplæring og trening. For nærmere opplysning av dette vil det også kunne være aktuelt å oppta vitneforklaringer fra personer med lokalt og nasjonalt opplæringsansvar. Kollega-støtte kan normalt tillates å være til stede under avhør, men har ingen aktiv rolle i avhøret.

Avhør av fornærmede og vitner vil bli gjennomført i henhold til reglene i påtaleinstruksen kap. 8. Alle avhør tas ved bruk av lydopptak. Det utarbeides en protokoll fra forklaringen som forelegges den avhørte til godkjenning. Lydopptaket og den godkjente protokollen legges på saken, som partenes representanter vil få innsyn i. Spesialenheten vil i tillegg til tiltak for umiddelbar spor-

sikring, iverksetting av åstedsundersøkelser, avhør mv., sørge for at man får best mulig oversikt over andre sentrale informasjonskilder. Opplysninger fra politiets operative systemer og lydlogg kan være sentrale bevis. Det vil bli søkt klarlagt om hele eller deler av et hendelsesforløp kan være fanget opp av overvåkningskamera eller privat filmopptak. Slike opptak vil bli begjært utlevert og tatt beslag i.

I noen saker kan det av hensyn til sakens opplysning bli besluttet å gjennomføre rekonstruksjon. I etterforskningen av en skytesak i 2015 ble åstedet for hendelsen fotografert med 3D laserscanning. Dette for å få en best mulig opplysning om og dokumentasjon av de fysiske forholdene på stedet.

Den fornærmede ved politiets bruk av skytevåpen eller hans/hennes pårørende vil få oppnevnt bistandsadvokat, jf. straffeprosessloven kap. 9b. Spesialenheten vil i samarbeid med bistandsadvokaten informere fornærmede og pårørende om etterforskningens innhold, framdrift, de avgjørelser som treffes og muligheten til å påklage disse.

Spesialenheten tilstreber innenfor rammen av lovgivningen å holde en åpen og positiv kommunikasjon med mediene. Dette gjelder både underveis i etterforskningen og ved sakens avgjørelse. Påtalevedtak i saker som har vedrørt politiets bruk av skytevåpen har normalt vært offentliggjort i anonymisert form.

■

VÅDESKUDD

- *Alle våpen er alltid ladd*
- *Hold fingeren borte fra avtrekkeren til siktene er i målet*
- *Ikke sikt på noe/noen du ikke er villig til å beskytte*
- *Vær sikker på ditt mål og hva som er bak*

Spesialenheten har i 2015 behandlet flere saker hvor ansatte i politiet har løsnet skudd uten at det har vært en tilsiktet handling.

Skuddene har vært satt i sammenheng med beslutningen fra november 2014 om at innsatspersonell i norsk politi midlertidig skal bære våpen.

Media og politidistriktene har stilt spørsmål om hvilke hendelser som skal rapporteres/varsles til Spesialenheten. Så lenge Spesialenheten eller politiet ikke har motatt noen anmeldelse fra andre knyttet til hendelsen, må det være politidistriktet selv som tar stilling til om det foreligger et mulig straffbart forhold som bør bringes til kunnskap for Spesialenheten. Riksadvokatembetet besvarte i august 2015 en henvendelse fra VG om vådeskudd og uttalte da følgende om hvilke saker Spesialenheten skal behandle:

«Dersom et skudd løsnes uten at det er meningen, vil det som hovedregel være grunnlag for å undersøke om det foreligger uaktsom overtredelse av straffelovens bestemmelser om håndtering av

skytevåpen. Implisitt betyr dette at politimestrene skal rapportere inn slike typer saker slik at Spesialenheten kan avklare om det har skjedd noe straffbart.»

Spesialenheten mottok i løpet av 2015 til sammen 15 saker fra politiet som gjelder vådeskudd avfyrt etter at beslutningen om midlertidig bevæpning ble truffet. Felles for sakene er at tjenstepersonen har glemt at våpen er ladd, eller at han/hun har latt være å forsikre seg om at våpen er uladd, før avtrekk er foretatt. I tillegg til trening mv., er det særlig ved tømning (nedspenning) av ladd våpen at skudd utilsiktet har gått av.

Det er i alle sakene opptrådt i strid med det som under opplæringen i politiet omtales som grunnleggende sikkerhetsregler for behandling av våpen.

- Alle våpen er alltid ladd
- Hold fingeren borte fra avtrekkeren til siktene er i målet
- Ikke sikt på noe/noen du ikke er villig til å beskytte
- Vær sikker på ditt mål og hva som er bak

Straffansvar er for hendelser før 1. oktober 2015 vurdert i forhold til straffeloven (1902) § 352 første ledd om blant annet uforsiktig behandling av skytevåpen. For at bestemmelsen skal komme til anvendelse må handlingen ha vært «egnet til å volde fare for andres liv eller helse».

Det er her tilstrekkelig at opptredenen objektivt sett var egnet til å volde fare eller skade. Av rettspraksis og juridisk teori følger at det ved bruk av skytevåpen kreves at den eller de som eventuelt kunne rammes var såpass nær at skuddet hadde skadeevne. Det kreves ikke at skadeevnen kan konkretiseres. Skyldkravet er uaktsomhet. Straffeloven (1902) § 352 er videreført i ny straffelov (2005) § 188.

Spesialenheten har i vurderingen av skuddets skadeevne blant annet sett hen til hvilken type ammunisjon som ble brukt da vådeskuddet ble avfyrt. Det er konkret lagt til grunn at faren for gjennomskyting og for at skudd kan rikosjettere er noe mindre når det er benyttet «short stop» ammunisjon.

I løpet av 2015 ga Spesialenheten forelegg til 4 tjenestepersoner for å ha overtrådt straffeloven 352 første ledd, annet straffalternativ. En beskrivelse av disse sakene er tatt inn i oversikten over positive påtaleavgjørelser. Av de øvrige sakene ble 5 henlagt i 2015 og 6 var ved årsskiftet ennå ikke avgjort.

■

POLITIET

MISBRUK AV POLITIREGISTRE

Aktivitetslogger er viktige bevis i saker om misbruk av politiets registre.

Spesialenheten behandler hvert år mange saker som gjelder mistanke om at polititjenestepersoner har misbrukt sine tilganger til politiets registre til ikke-tjenstlige formål.

Noen slike saker starter med en mistanke om brudd på taushetsplikt fordi personer utenfor politiet har fått kjennskap til informasjon fra politiets registre. Gjennom etterforskningen av slike saker er det av og til avdekket misbruk av registre som har vært vurdert som straffbare brudd på tjenesteplikt. Andre saker blir anmeldt til Spesialenheten fra politiet selv fordi det er fattet mistanke til ansattes bruk av registre.

Når det iverksettes etterforskning for brudd på taushetsplikt eller misbruk av politiets registre, vil Spesialenheten innhente aktivitetslogger som kan vise den mistenktes bruk av de ulike registrene vedkommende har tilgang til. Gjennom de ti årene Spesialenheten har vært i virksomhet har det skjedd en utvikling i hvordan bruk av ulike systemer og registre spores. Muligheten for å finne bevis i form av aktivitetslogger har derfor variert.

I politiregisterloven § 17 er det krav til at bruk av opplysninger som omfattes av loven skal spores. Gjennom det såkalte SPOR programmet har Politidirektoratet igangsatt et stort arbeid for profesjonell behandling av informasjon i politiet. En del av programmet er tekniske endringer som vil sikre sporing og brukeradministrasjon for alle sentrale systemer på en annen måte enn det har vært gjort tidligere. Opplæring og bevisstgjøring er også en del av SPOR. I dette arbeidet er det tatt opp et tema som Spesialenheten ofte har møtt i avhør; at det har vært aksept på arbeidsplassen for å bruke registrene til å søke etter informasjon uten at det har hatt en tjenstlig begrunnelse.

Spesialenheten har utstedt flere forelegg og tiltaler for brudd på tjenesteplikt ved ikke-tjenstlige søk i politiets registre. Gjennom et tydeligere og samlet lovverk, opplæring og bevisstgjøring bør det, etter Spesialenhetens vurdering, være mulig å forebygge misbruk som skyldes en ukultur hvor ikke-tjenstlig bruk er akseptert. Når det oppstår mistanke om straffbar bruk av politiets registre, vil

opplysninger fra sporing av bruk være viktige bevis som kan bidra til å avkrefte eller bekrefte mistanken.

En av sakene som ble avgjort i 2015 gjaldt en sivilt ansatt som i en periode på ca. 6 måneder foretok tre søk på tre personer i politiets systemer uten at hun hadde tjenstlig grunn til dette. Spesialenheten vurderte at det lave antallet søk gjorde at forholdet ikke var grovt nok til å rammes av straffelovens bestemmelse om brudd på tjenesteplikt.

Riksadvokaten besluttet, etter klage fra politimesteren, at det av allmennpreventive grunner var nødvendig å reagere med en straffereaksjon og omgjorde henleggelsen til vilkårsløs påtaleunntatelse.

■

BEHANDLING AV BISTANDS- ANMODNINGER

Spesialenheten har behandlet saker hvor det er gitt bistand til barnevernet til avhenting av barn og hvor barnevernet i ettertid uttaler seg kritisk til politiets gjennomføring.

Spesialenheten mottar årlig flere anmeldelser som gjelder politiets bruk av makt ved bistand til annen offentlig myndighet eller til privatpersoner.

Noen av sakene Spesialenheten har behandlet gir grunn til å stille spørsmål om politiet har gode nok rutiner for behandlingen av slike anmodninger, om regler fastsatt i politiinstruksen følges og er godt nok kjent.

Regler om politiets behandling av bistandsanmodninger er gitt i politiinstruksen § 13-4. Dersom anmodningen gjelder bistand som innebærer bruk av fysisk makt, skal politimesteren treffe avgjørelsen så fremt tiden og situasjonen gjør det mulig, jf. første ledd, tredje setning. I slike tilfelle bør politiet i alminnelighet kreve skriftlig begjæring, jf. første ledd fjerde setning. Politimesterens myndighet kan være delegert i lokal instruks.

Spesialenheten mener det i flere saker med fordel kunne ha vært sikret bedre notoritet (dokumentasjon) knyttet til mottaket av bistandsanmodningen. Hvordan ble den mottatt, hvem be-

handlet den og hvem traff beslutning om å yte bistand. I Auglænd m. flere, Politirett, s. 680 er det vist til at en skriftlig begjæring gir politiet noe konkret å forholde seg til med hensyn til bistandens art, innhold, retning og omfang. I dette ligger en forventning om at politiet skal planlegge hvordan oppdraget kan gjennomføres.

Spesialenheten har behandlet saker hvor det er gitt bistand til barnevernet til avhenting av barn og hvor barnevernet i ettertid uttaler seg kritisk til politiets gjennomføring. I en sak kritiserte barnevernet politiet for å ha gjennomført avhenting uten at barnevernet selv var tilstede. Her var kommunikasjonen åpenbart ikke god nok. Et vanskelig spørsmål i politiets planlegging knytter seg til spørsmålet om hvor langt man kan gå i bruken av makt. Ved avhenting av mindreårige i tenåringsalder har det forekommet at det ved frykt for voldsanvendelse og flukt har vært benyttet håndjern. Spørsmålet om håndjern kan brukes må selvsagt bero på hvordan situasjonen konkret utspiller seg. Ved bistandsoppdrag til barnevernet bør det imidlertid

også på forhånd konkret kunne overveies om det i det hele tatt kan være aktuelt å bruke et så inngripende tiltak som håndjern.

En politipatrolje benyttet i 2015 makt mot en asylsøker som hadde tatt opphold i et kirkerom for å gjennomføre en sultestreik. Asylsøkeren ønsket å få oppmerksomhet mot sitt behov for medisinsk hjelp. Sognepresten mente sanitærforholdene i kirken ikke var gode nok for at noen kunne oppholde seg der. Han ba, etter at asylsøkeren hadde oppholdt seg i kirken over natten, om bistand fra politiet til å få fjernet ham. Asylsøkeren anmeldte senere patroljen for ulovlig maktbruk. Spesialenheten legger med bakgrunn i sakens opplysning til grunn at prestens anmodning ble fremmet muntlig i telefonsamtale med politiet. Patroljemannskapene som dro ut til kirken er i ettertid usikre på om spørsmålet om makt kunne brukes var en del av deres dialog med operasjonsleder. Oppdraget ble ført i oppdragsloggen, men loggen inneholder ingen opplysninger om beslutninger knyttet til maktbruk. Spesialenhetens vurdering er

at bistandsanmodningen her tilsa at bruk av fysisk makt fra politiets side kunne bli aktuelt, og at anmodningen og omstendighetene for øvrig tilsa at politimesteren, eller den han har delegert sin myndighet til, burde ha truffet beslutningen. Spesialenheten mener også situasjonen var slik at det kunne ha vært krevd en skriftlig begjæring.

Ved anmodning om bistand fra andre enn namsmyndigheten, må politiet kontrollere det rettslige grunnlaget for anmodningen mv, jf. politiinstruksen § 13-4 annet ledd. Når omstendighetene tilsier det skal også det faktiske grunnlaget for anmodningen kontrolleres. Det er viktig at politiet har oppmerksomhet mot dette. Spesialenheten har hatt til behandling flere anmeldelser knyttet til det rettslige grunnlaget for politiets bistand og om anmodning om bistand har vært fremmet fra person med riktig kompetanse.

■

INTERNASJONALT SAMARBEID 2015

Spesialenheten blir jevnlig invitert til å delta i ulike internasjonale fora.

25 års markering for Den Europeiske Torturovervåkingskomiteen (CPT) i Strasbourg

Etter invitasjon fra Europarådet deltok to representanter fra Spesialenheten på et seminar som ble arrangert for å markere 25 års jubileet til Torturovervåkingskomiteen. Seminaret fant sted 2. mars 2015 i Europarådet i Strasbourg.

Temaet for seminaret var «The CPT at 25: taking stock and moving forward». Torturovervåkingskomiteen ønsket å bruke anledningen til faglig debatt om utfordringer for fremtiden. Spesialenheten ble oppfordret til å delta i en workshop med tittelen «Combating impunity in police and prison context.» Det var etterforskningsleder Helle Gulseth og assisterende sjef Guro Glærum Kleppe som deltok på seminaret på vegne av Spesialenheten.

Internasjonalt seminar om kontroll av politietaten i Kosovo

Spesialenheten ble høsten 2015 invitert til å delta på et seminar i Kosovo, som fant sted 7.-9. desember på politihøgskolen utenfor hovedstaden Pristina.

Seminaret ble arrangert av DCAF (The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces) som ledd i organisasjonens bistand til Kosovo med gjenoppbygging og sikring av en fungerende politietat. Representanter fra flere lands respektive organisasjoner tilsvarende Spesialenheten deltok som deltakere i flere debattpanel med aktive tilhørere fra det nasjonale politi, politihøgskolen og det kontrollerende politiorganet i Kosovo. De inviterte representantene var fra Albania, Frankrike, Ungarn, Irland, Nord-Irland og Nederland i tillegg til Norge. Fra Spesialenheten deltok juridisk rådgiver Kristine Schilling.

Temaene for debattpanelene var knyttet til erfaring og praksis fra de deltakende land hva gjelder rekrutteringsprosesser til politietaten samt kontroll og etterforskning av denne. Organisasjonsoppbygging,

rekruttering og HR angjeldende de kontrollerende organisasjonene tilsvarende Spesialenheten ble også berørt.

Erfaringene fra seminaret er tenkt brukt videre av politietaten i Kosovo under fortsatt bistand fra DCAF. Konkret ble det for Norges vedkommende også bidratt til kontaktknytning mellom en avdelingsleder i Kosovo (ansvarlig for kvinners rolle i politiet) og leder i likestillings- og mangfoldsutvalget i Politiets fellesforbund - dette for Kosovos ønske om mer informasjon om Norges erfaring med å styrke kvinners rolle i politiet.

Foredrag for utenlandske delegasjoner i Norge

Økokrim inviterte Spesialenheten i mai 2015 til å holde en presentasjon for en delegasjon fra Moldova og Romania med representanter fra antikorrupsjonseenheter i disse landene. Assisterende sjef Guro Glærum Kleppe ga en presentasjon av Spesialenhetens mandat og informasjon om korrupsjonssaker som enheten har ført for retten.

I desember 2015 tok Spesialenheten i mot en gruppe med personer som deltok på en studietur med programmet «Young Generation Will Change Ukraine». Deltakerne ble tatt i mot i Spesialenhetens lokaler i Oslo og fikk en presentasjon av Spesialenhetens historie, mandat og organisasjon.

■

NØDVENDIG ELLER TIL VESENTLIG LETTE I TJENESTEN

I henhold til trafikkreglene § 2 nr. 4 kan fører av utrykningskjøretøy eller annet kjøretøy i politiets tjeneste når det er nødvendig eller til vesentlig lette i tjenesten fravike det som er fastsatt i vegtrafikkloven §§ 4-9. Det innebærer blant annet at fartsgrenser kan overskrides.

Spesialenheten mottar jevnlig anmeldelser som knytter seg til polititjenestepersoners trafikkatferd. Flere av sakene har gitt grunn til å stille spørsmål ved om polititjenestepersoner har en riktig forståelse av vilkåret «nødvendig eller til vesentlig lette i tjenesten» og om praktiseringen av bestemmelsen er i samsvar med gjeldende direktiver.

Høyesterett har i en kjennelse i Rt. 1993 s. 294 uttalt seg om politiets adgang til å fravike vegtrafikklovens bestemmelser. Saken gjaldt en politibetjent som hadde forsovet seg, og som for å nå fram til en trafikk kontroll i tide, der han skulle medbringe spesialutstyr, foretok kjøring som utrykningskjøring. Politibetjenten holdt over en strekning på 10 km høyere hastigheter enn det som gjaldt. Høyesterett uttalte i kjennelsen:

«Selv om overskridelsen av fartsgrensen har skjedd av hensyn til utførelsen av tjenesten, kan den ikke uten videre anses rettmessig. Som det er uttalt i avgjørelsen i Rt. 1990-666, kan særregelen i trafikkreglens § 2 nr. 4 bare gis anvendelse på «tjeneste der det kan være tungtvele-

de grunner til å sette seg ut over trafikkreglene mv.». Utrykningskjøring med overskridelse av de ordinære fartsgrenser medfører åpenbare faremomenter, og adgangen til slik kjøring må anses begrenset til tilfelle hvor det foreligger et presserende behov.»

Høyesterett viste videre i kjennelsen fra 2003 til den da gjeldende instruks for utrykningskjøring og ga uttrykk for at instruksen – selv om den ikke umiddelbart kunne anses avgjørende for forståelsen av trafikkreglens § 2 nr. 4 - måtte anses å peke på vesentlige momenter til vurdering av hva slags situasjoner som omfattes av § 2 nr. 4. Retningslinjer om utrykningskjøring er i dag fastsatt i instruks av 1. mai 2009 fra Politidirektoratet.

Spesialenheten kan fra sin praksis vise til enkelte tingrettsdommer som gjelder fartsoverskridelser. Jæren tingrett avsa 4. oktober 2007 dom i en sak hvor en bilfører av Spesialenheten var gitt forelegg for å ha kjørt i 81 km/t i en 70 sone. Bilføreren kjørte hundepatrulje og var en del av ordensstyrken ved Stavanger politistasjon. Han hadde en lørdag kveld

POLITI

bistått med et oppdrag på Klepp og var på vei tilbake til Stavanger da han ble stanset av en UP-patrulje. Han fikk på stedet tilbud om et forenklet forelegg, som han ikke ville vedta fordi han mente at fartsoverskridelsen hadde hjemmel i vegtrafikkloven § 2 nr. 4. Bilføreren viste til at ressursituasjonen ved Stavanger politistasjon var anstrengt og at det med henblikk på å unngå ordensforstyrrelser i Stavanger sentrum var høyt prioritert å ha synlig politinærvær. Han kjørte derfor fort fra Klepp for raskt å kunne melde seg til tjeneste i Stavanger. Dersom det oppstod en kritisk situasjon kunne patruljens nærvær være av avgjørende betydning for liv og helse for publikum og kollegaer. Tingretten mente dette ikke var et tilfelle hvor det var tungtveiende grunner til å sette seg ut over trafikkreglene og at det ikke forelå et pressende behov. Det ble vist til at det var andre disponible mannskaper på jobb i Stavanger og at det ikke var konkrete oppdrag av viktighet som ikke kunne håndteres av andre. Politistasjonen var i en normalsituasjon med henblikk på arbeidspress og krav til prioriteringer. Bilføreren ble ansett å ha befunnet seg i en

rettsvillfarelse som ikke var unnskyldelig og han ble dømt til å betale bot.

Nord-Troms tingrett har i februar 2016 avsagt dom i en sak der en bilfører ble stanset av en UP patrulje da han kjørte i 96 km/t i en 80 sone. Bilføreren bistod sammen med en kollega barnevernet med transport av en ung person som tidligere hadde vært meget utagerende. Transporten gikk over en meget lang strekning. Bilføreren viste til at det var uvisst hva den unge personen kunne finne på og at det ut fra de opplysningene politiet hadde var risiko for at det kunne oppstå en farlig situasjon. Det var av hensyn til dette og forhold på mottaksstedet ønskelig å begrense transporttiden. Tingretten mente dette ikke var tungtveiende grunner som ga bilføreren adgang til å sette seg ut over trafikkreglene. Situasjonen i bilen var kontrollert og den unge personen var rolig og delvis sovende. Det var fire voksne personer i bilen, herunder to politibetjenter. Samlet sett kom retten til at vilkårene i trafikkreglene § 2 nr. 4 ikke var oppfylt. Bilførerens rettsvillfarelse ble ikke ansett unnskyldelig og han ble dømt til å betale en bot.

Det er i dommen påpekt at eventuell utrykningskjøring skulle ha vært besluttet av operasjonsleder, jf. Politidirektoratets utrykningsinstruks pkt. 5.1. Dommen er ikke rettskraftig.

Spesialenheten har behandlet noen få saker der tjenestepersoner bevisst har satt seg ut over trafikkreglene. En tjenesteperson kjørte mot rødt lys for at en kollega som var passasjer i bilen skulle komme fram til en bussholdeplass i tide for å rekke bussen. En annen tjenesteperson kjørte over heltrukken sperrelinje da han var sulten og skulle kjøpe seg mat på et gatekjøkken. Ved begge tilfellene ble atferden rapportert til politiet av publikum. Hos politiet ble det opprettet saker som ble videregitt til Spesialenheten. Sakene er avgjort med bøter.

■

Ny straffelov

NYE BESTEMMELSER OM LOVBRUDD BEGÅTT I OFFENTLIG TJENESTE

Ny straffelov trådte i kraft 1. oktober 2015. I den nye loven er lovbrudd begått i tjenesten av offentlig ansatte regulert annerledes enn i den gamle straffeloven. Mange av Spesialenhetens saker vurderes mot disse straffebestemmelsene. Medfører den nye straffeloven noen endring i hva som er straffbart?

I den nye straffeloven er det § 171 om tjenestefeil, § 172 om grovt uaktsom tjenestefeil og § 173 om misbruk av offentlig myndighet som er de sentrale bestemmelsene for lovbrudd begått i tjenesten. Bestemmelsene er plassert i kapittel 19 som inneholder straffebud til vern av offentlig myndighet og tilliten til den.

I den gamle straffeloven var det bestemmelser både i forbrytelses- og forseelsesdelen som rammet handlinger begått i tjenesten av offentlig ansatte. Flere av bestemmelsene var sjelden eller aldri i bruk. I den nye straffeloven er det gjort en redaksjonell og språklig opprydding slik at det har blitt færre bestemmelser og bestemmelsene har en moderne språkdrakt.

Av forarbeidene (Ot.prp. nr. 8 2007-2008 s. 233) går det fram at det også har vært meningen å gjøre noen innholdsmessige endringer. Departementet viser til at offentlige tjenestepersoners forseelser i utgangspunktet er et brudd på tilsetningsavtalen som arbeidsgiver må følge opp med privatrettslige sanksjoner.

Offentlig ansatte kan likevel ikke likestilles med ansatte i privat sektor på alle områder. Allmennhetens tillit til offentlig myndighet utøves i tråd med regelverket er en interesse som fortsatt skal kunne vernes ved bruk av straffeloven. Bestemmelsene i den nye loven er utformet med det formål at det er forgåelser ved utøving av offentlig myndighet som skal kunne straffesanksjoneres. En konsekvens av utformingen av bestemmelsene i den nye straffeloven er at offentlig ansatte som ikke utøver eller bistår ved utøving av offentlig myndighet, faller utenfor anvendelsesområdet for bestemmelsene. Dette vil i all hovedsak ikke ha noen betydning for saker som faller inn under Spesialenhetens mandat.

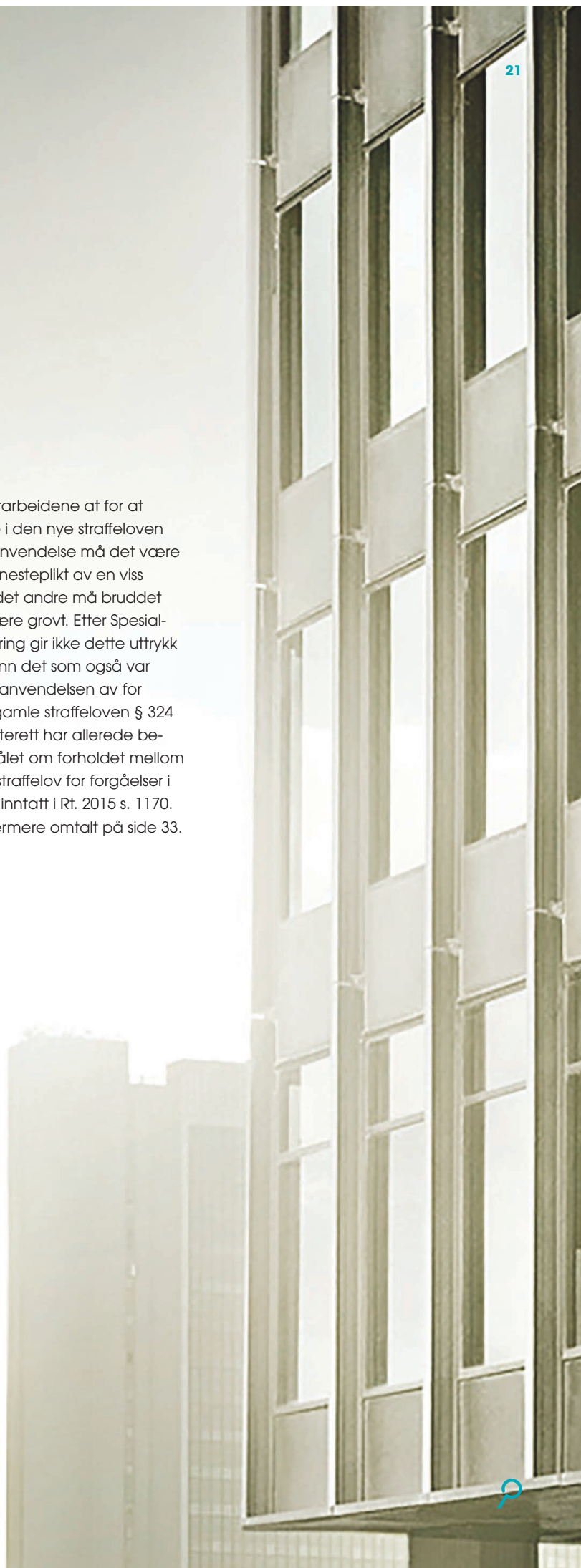
Slik de nye bestemmelsene er utformet vil spørsmålet om hva som er en tjenesteplikt stå sentralt i spørsmålet om det er begått en straffbar tjenestehandling. For saker som Spesialenheten behandler er dette ikke ulikt vurderingene som tidligere ble gjort i forhold til straffeloven § 324 om brudd på tjenesteplikt. Også vurderingen etter den gamle straffeloven § 325 om grov

uforstand i tjenesten tok utgangspunkt i normen for tjenestehandlingen saken gjaldt. Spørsmålet om straffbarhet var avhengig av hvor stort avvik i forhold til denne normen det var opptrådt med. Spesialenhetens vurdering er derfor at den nye straffeloven ikke medfører noen avgjørende endringer i forhold til hvordan de fleste av sakene som anmeldes til Spesialenheten skal vurderes. Det er likevel grunn til å påpeke at slik polititjenesten i dag er regulert i lov, forskrift og instruksverk er det ullkt og tilfeldig om, hvordan og eventuelt hvor detaljert tjenesteplikter er regulert. Etter Spesialenhetens vurdering vil det være en uheldig og utilsiktet konsekvens av utformingen av de nye reglene om forgåelser begått av polititjenestepersoner under utøving av tjenesten ikke blir behandlet som en straffesak fordi tjenesteplikten er mangelfullt beskrevet i regelverket.

Spesialenheten har flere ganger anvendt den gamle straffeloven § 325 nr. 5 som grunnlag for straffereaksjon. Bestemmelsen rammer tjenesteperson som utenfor tjenesten utviser et forhold som gjør ham uverdigg til eller virker nedbrytende på den for stillingen fornødne tillit eller aktelse. Utformingen av bestemmelsene i den nye straffeloven innebærer at denne i sitt innhold ikke er videreført. For fremtiden vil handlinger som tidligere naturlig ble vurdert i forhold til denne bestemmelsen ikke lenger være straffbare med mindre handlingen rammes av bestemmelsene om tjenestefeil eller bestemmelser ellers i straffeloven som ikke er knyttet til utøving av offentlig myndighet.

Det er uttalt i forarbeidene at for at bestemmelsene i den nye straffeloven skal komme til anvendelse må det være brudd på en tjenesteplikt av en viss betydning. For det andre må bruddet (handlingen) være grovt. Etter Spesialenhetens vurdering gir ikke dette uttrykk for noe annet enn det som også var rettspraksis ved anvendelsen av for eksempel den gamle straffeloven § 324 og § 325. Høyesterett har allerede behandlet spørsmålet om forholdet mellom gammel og ny straffelov for forgåelser i tjenesten i dom inntatt i Rt. 2015 s. 1170. Dommen er nærmere omtalt på side 33.

■

STATISTIKK 2015

REGISTRERTE ANMELDELSER

ANMELDERE (kjønnsfordeling)

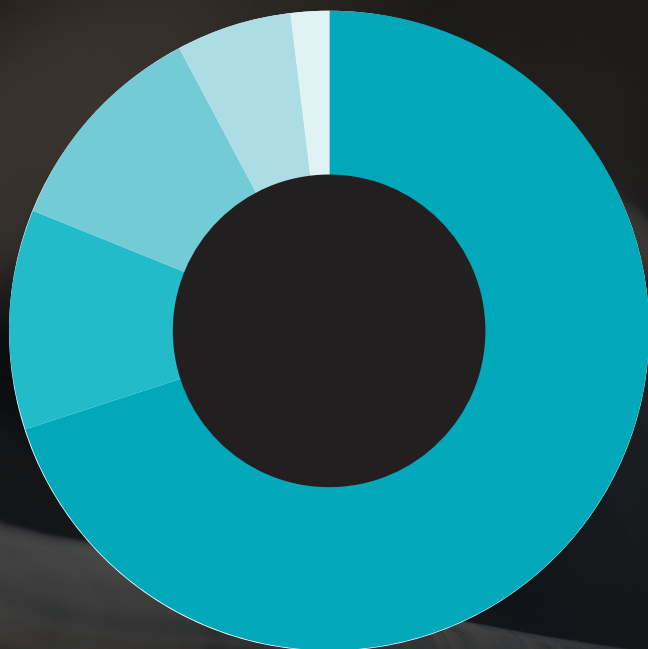

77%

23%

HVEM ER ANMELDERE?

Fornærmet

74%

Politidistriktet selv

11%

Fornærmet v/advokat

9%

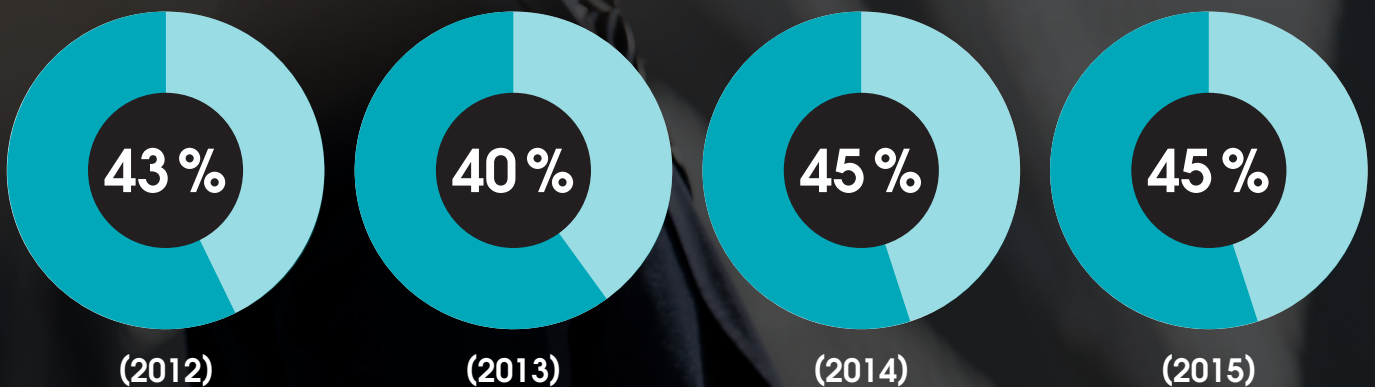
Andre (f.eks. vitner)

5%

Spesialenheten selv

1%

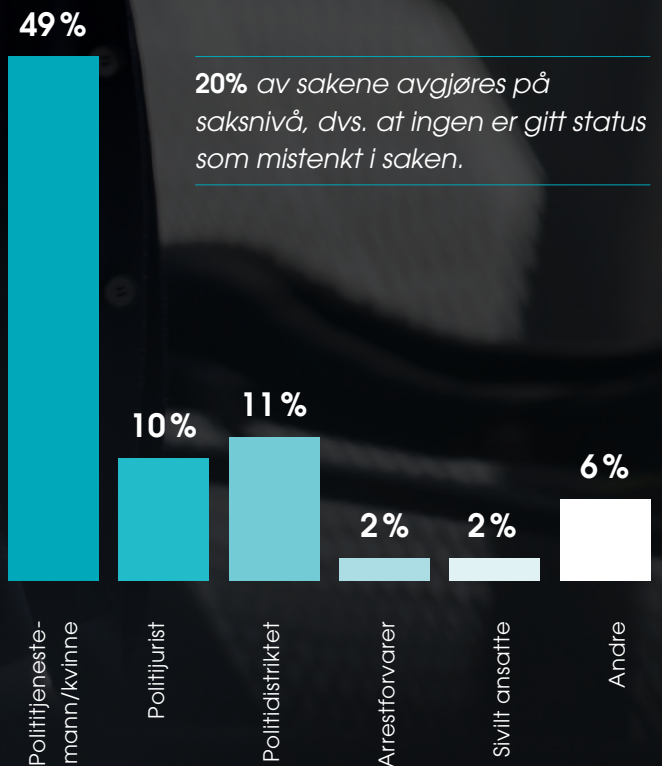
IKKE RIMELIG GRUNN TIL Å ETTERFORSKE (Grafer viser andel henlagt uten etterforskning)

Spørsmålet om det skal iverksettes etterforskning er av skjønnsmessig karakter. I følge straffeprosessloven § 224 foretas etterforskning når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som forfølges av det offentlige. Ved vurderingen av om det er rimelig grunn til å iverksette etterforskning, vil sentrale momenter være sannsynligheten for at det har funnet sted en eller flere straffbare handlinger, hvor alvorlige de eventuelle straffbare handlinger antas å være og en konkret saklighetsvurdering.

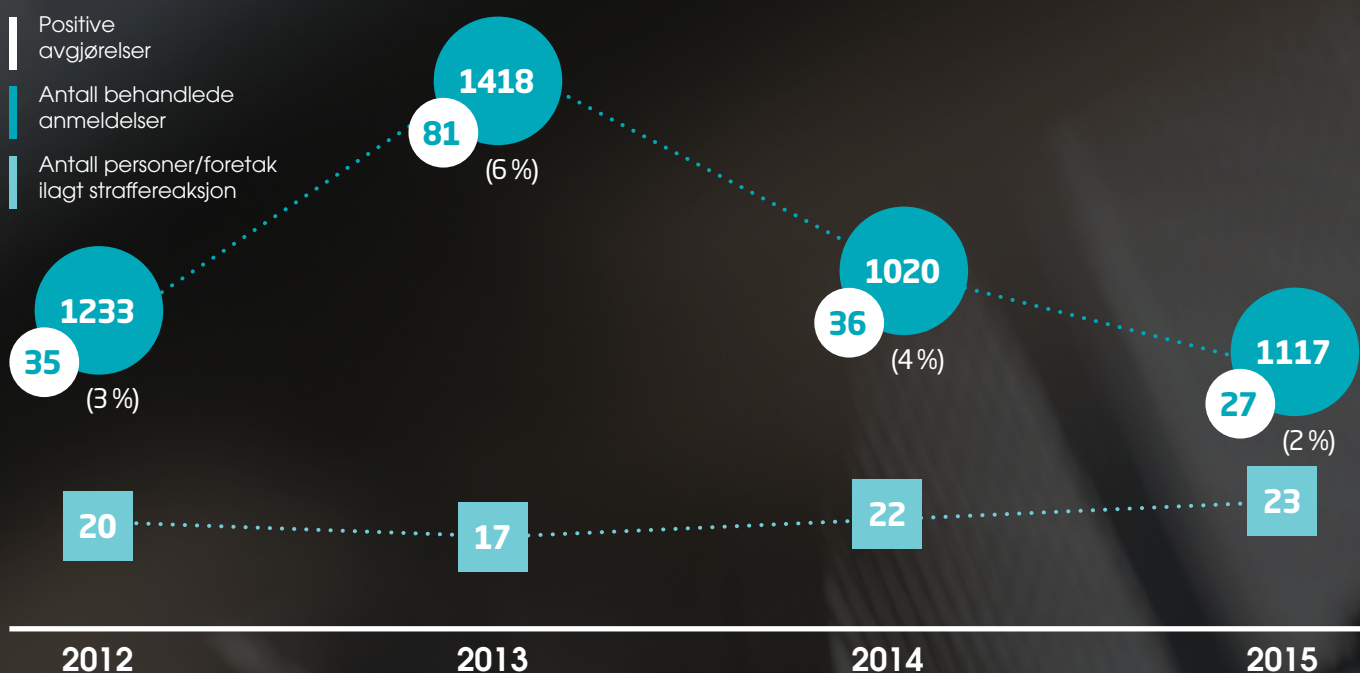
Spesialenheten har en lav terskel for å iverksette etterforskning. At Spesialenheten henlegger mellom 40-45% av sakene uten etterforskning skyldes blant annet at mange anmeldelser gjelder fullt ut lovlige tjenestehandlinger og at en del anmeldelser er klart usaklige eller helt uten begrunnelse. Spesialenheten mottar også anmeldelser hvor anmelder åpenbart har som motiv å hindre politiets arbeid i en pågående etterforskning. Selv om saken henlegges uten etterforskning, er det som regel gjort en del undersøkelser og det skrives et skriftlig begrunnet vedtak.

HVEM ER ANMELDT / MISTENKT?

STATISTIKK 2015

POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSE

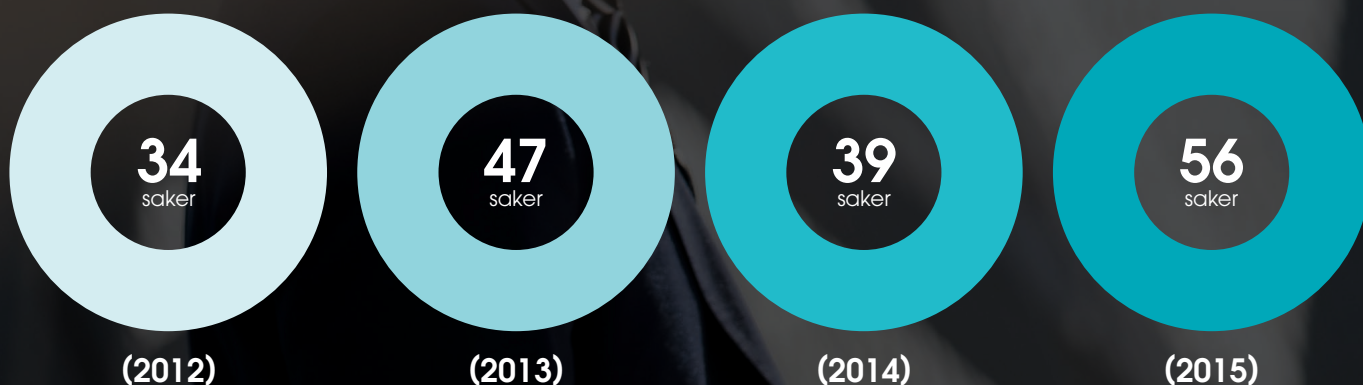

I 2015 ble det i 27 av 1117 behandlede anmeldelser reagert med forelegg, tiltale eller påtaleunntatelser (2%). Det var i alt 21 personer og 2 foretak som ble ilagt en straffereaksjon. Sakene er nærmere omtalt på side 26-31.

Spesialenheten må som påtalemyndighet avgjøre saker i samsvar med rammer som følger av lovgivning og rettspraksis. Politiet har gjennom lovgivningen vide fullmakter, blant annet

til å bruke makt for å gjennomføre tjenesteoppdrag. Både lovgiver og domstolene har slått fast at politiet skal ha et bredt rom for feilvurderinger før straff kommer til anvendelse på en ellers lovlig tjenestehandling. For saker som gjelder maktbruk i forbindelse med pågrepelse, kreves for straffansvar at handlingen var unødvendig og ubetinget utilbørlig. Straffansvar skal vurderes ut i fra tjenestepersonens oppfatning av situasjonen der og da.

ADMINISTRATIVE VURDERINGER (Saker sendt politimester/sjef for særorgan - les mer på sidene 36-37)

KLAGER TIL RIKSADVOKATEN

149 Riksadvokaten har i 2015 behandlet 149 klager over Spesialenhetens avgjørelser.

140 Spesialenhetens vedtak opprettholdes i 140 av sakene. I to saker som var henlagt av Spesialenheten har Riksadvokaten bedt om at det utferdiges påtaleunntatelse. I en sak er det bedt om at det utferdiges forelegg. Riksadvokaten har i tre saker endret henleggelsesbegrunnelse. I to saker som er henlagt av Spesialenheten har Riksadvokaten beordret ytterligere etterforskning og har i en sak utsatt klagebehandling i påvente av etterforskning i annen pågående sak.

19% Andelen klager utgjør 19 % av påtaleavgjorte saker i 2015.

SAKSBEHANDLINGSTID (dager)

Spesialenhetens mål er at gjennomsnittlig saksbehandlingstid ikke skal overskride 150 dager.

I 2015 ble det i 27 av 1117 behandlede anmeldelser reagert med forelegg, påtaleunntatelse eller tilståelsesdom. Det var i alt 21 personer og 2 foretak som ble ilagt en straffereaksjon.

POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSE 2015

FORELEGG

Overtredelse av vegtrafikkloven

- En polititjenesteperson ble 6. mai 2015 ilagt et forelegg på kr. 5 000 for å ha overtrådt vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Polititjenestepersonen kjørte under utrykning ut i et fire-armet vegkryss mot rødt lyssignal. Blålys var aktivert, men sirene ble ikke benyttet. Polititjenestepersonen holdt lav hastighet, men var ikke tilstrekkelig aktpågivende og klarte ikke å stanse for en personbil som kom fra høyre. Føreren av personbilen hadde grønt lys. Kollisjonen førte til materielle skader på begge bilene. Forelegget er vedtatt.

- En politistudent ble 2. september 2015 ilagt et forelegg på kr. 3 600 for å ha overtrådt vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 5, jf. skilteforskriften § 8, for å ha kjørt i 120 km/t til tross for at høyeste tillatte hastighet på stedet var 100 km/t. Studenten var på veg tilbake til sitt tjenestested etter å ha deltatt på en undervisningsdag. Medstudenter, som var passasjerer i bilen, reagerte på kjøringen og praksisansvarlig for studentene ble senere kjent med hendelsen.

Praksisansvarliges rapport ble av politidistriktet oversendt til Spesialenheten som iverksatte etterforskning. Forelegget er vedtatt.

- En polititjenesteperson ble 18. september 2015 ilagt forelegg på kr. 5 000 for å ha overtrådt vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Polititjenestepersonen kjørte under utrykning inn i et vegkryss mot rødt lyssignal og var ikke tilstrekkelig aktpågivende og varsom. Inn i krysset kolliderte politibilen med en personbil som kom fra høyre side inn i krysset. Fører av personbilen kjørte inn i krysset på grønt lyssignal. Kollisjonen førte til materielle skader på begge bilene. Forelegget er vedtatt.

- En polititjenesteperson ble 7. oktober 2015 gitt forelegg på kr. 3 600 for å ha overtrådt vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 5, jf. skilteforskriften § 8, for å ha kjørt i 96 km/t til tross for at høyeste tillatte hastighet på stedet var 80 km/t. Hastighetsmålingen ble foretatt av en UP-patrulje. Polititjenestepersonen vedtok ikke forelegget og anførte til sitt svar at han i henhold til trafikkreglene

§ 2 nr. 4 kunne kjøre med høyere hastighet enn tillatt på stedet. Spesialenheten mener tjenesteoppdraget, som gikk ut på å bistå barnevernet med transport av en mindreårig asylsøker, ikke var av en karakter som kunne begrunne at det i henhold til trafikkreglene og utrykningsinstruksen ble kjørt utrykning. Polititjenestepersonen ble dømt i tingretten. Saken er ikke rettskraftig.

- En polititjenesteperson ble 20. oktober 2015 ilagt et forelegg på kr. 5 000 for å ha overtrådt vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Polititjenestepersonen var ikke tilstrekkelig aktpågivende og kjørte ved en rundkjøring inn i en personbil som stod i vegbanen foran ham og som hadde stanset for annen trafikk. Det oppstod materielle skader på begge kjøretøy. Forelegget er vedtatt.

- En arrestforvarer ble 23. oktober 2015 ilagt et forelegg på kr. 4 200 for å ha overtrådt vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 5, jf. skilteforskriften § 8 skilt-nummer 330.2, svingforbud til venstre. Arrestforvareren hadde avsluttet en fangetransport og var på vei tilbake til tjenestestedet da han i strid med skiltingen på stedet svingte til venstre for å kjøre inn til et gatekjøkken. Flere vitner observerte kjøringen og varslet politiet. Politiet opprettet anmeldelse som ble oversendt Spesialenheten. Forelegget er vedtatt.

- En polititjenesteperson ble 8. desember 2015 ilagt et forelegg på kr. 5 000 for å ha overtrådt vegtrafikkloven § 31 første ledd, jf. § 3. Polititjenestepersonen opptrådte uaktsomt da han under utrykning kjørte med for høy hastighet gjennom et tre-armet vegkryss og kolliderte med en personbil som han skulle kjøre forbi på venstre side. Fører av personbilen var i ferd med å svinge ut av krysset mot venstre. Blålyset på politibilen var aktivert, men sirene ble ikke benyttet. Det oppstod materielle skader på begge kjøretøy. Forelegget er vedtatt.

Brudd på taushetsplikt

- En pensjonert polititjenesteperson ble

7. mai 2015 ilagt forelegg på kr. 7 000 for å ha brutt lovbestemt taushetsplikt, jf. straffeloven § 121 første ledd. Tjenestepersonen hadde hatt et kjæresteforhold til en utenlandsk kvinne som han hadde blitt kjent med gjennom sitt arbeid i politiet. Da kvinnen avsluttet forholdet sendte han et anonymt brev til kvinnens bror. I brevet oppga han at kvinnen tidligere hadde tatt abort i hjemlandet og at hun i Norge hadde inngått et proforma-ekteskap. Opplysningene han videreformidlet til broren ble kjent for ham da han mottok kvinnens forklaring i en straffesak. Forelegget er vedtatt.

- En polititjenesteperson ble 30. oktober 2015 ilagt forelegg på kr. 7 000 for brudd på taushetsplikten, jf. straffeloven § 121. Han skulle foreta en forkynning i en sak om tvangsfullbyrdelse og hadde behov for saksøktes telefonnummer. For å få opplysning om telefonnummeret ringte han til saksøktes mors ektefelle. I samtalen med morens ektefelle oppga politipersonen blant annet hva tvangskravet gjaldt og hvor mye saksøkte var skyldig. Han oppga også at saksøkte hadde andre uoppgjorte krav. Saksøkte anmeldte senere polititjenestepersonen for brudd på taushetsplikt. Forelegget er vedtatt.

- En person som arbeidet i politiet på pensjonistvilkår (tidligere tjenesteperson) ble 30. oktober 2015 ilagt et forelegg på kr. 18 000 for brudd på taushetsplikt, jf. straffeloven § 121, første ledd. Politipersonen ble kontaktet av en bekjent som driver næring og som ønsket hjelp til å finne igjen en utleiebil som var forsvunnet. Politipersonen fant ut av hvor bilen var og ga opplysning om det. Samtidig utga han flere taushetsbelagte opplysninger om personen som hadde disponert bilen, herunder om hans historikk hos politiet og hans rolle i en pågående etterforskning. Forelegget er vedtatt.

- En pensjonert polititjenesteperson ble 7. desember 2015 ilagt et forelegg på kr. 20 000 for brudd på taushetsplikt, jf. straffeloven § 121 første ledd, og for å ha brukt politiregistre uten at det forelå

et tjenestemessig behov, jf. straffeloven § 324. Spesialenheten anså det bevisst utenfor rimelig tvil at han, mens han fortsatt var i tjeneste i politiet, hadde utlevert opplysninger fra en straffesak til en bekjent, som tok kontakt og anmodet om opplysninger fra den konkrete saken. Forelegget er vedtatt.

Uforsiktig behandling av skytevåpen

- En polititjenesteperson ble 10. juli 2015 ilagt forelegg på kr. 10 000 for å ha overtrådt straffeloven § 352 første ledd, annet straffalternativ, om uforsiktig behandling av skytevåpen. I lensmannskontorets garasje tok han ladegrep på sitt tjenestevåpen, rettet våpenet mot innsiden av garasjeporten og foretok avtrekk. Dette gjorde han før han hadde forsikret seg om at det ikke var magasin med ammunisjon i våpenet. Det ble avfyrt et skudd som gikk gjennom garasjeporten, over et parkeringsområde og en veg, før prosjektilet traff en campingvogn som sto foran et bolighus ca. 40 meter fra lensmannskontoret. Forelegget er vedtatt.

- En polititjenesteperson ble 6. august 2015 ilagt forelegg på kr. 10 000 for å ha overtrådt straffeloven § 352 første ledd, annet straffalternativ, om uforsiktig behandling av skytevåpen. I en garderobe/vaskerom ved politistasjonen avfyrt han et skudd med sitt tjenestevåpen mot et speil i vaskerommet. Han hadde før han foretok avtrekk, ikke forsikret seg om at våpenet ikke var ladd. Prosjektilet gikk gjennom veggen mellom vaskerommet og et tilstøtende toalett, gjennom toalettrommet og videre inn i veggen på motsatt side, hvor prosjektilet stanset mot et kobberrør i veggen. Forelegget er vedtatt.

- En polititjenesteperson ble 7. oktober 2015 ilagt forelegg på kr. 8 000 for å ha overtrådt straffeloven § 352 første ledd, annet straffalternativ, om uforsiktig behandling av skytevåpen. Han førte fingeren ned i våpenhylsteret til en politikollega og foretok avtrekk med kollegaens tjenestevåpen. Han hadde før han tok avtrekket ikke forsikret seg om at

Forts.

POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSE 2015

våpenet ikke var ladd. Prosjektilet gikk gjennom kollegaens bukseben og ned i gulvet. Ingen ble skadet. Handlingen ble foretatt i sammenheng med en samtale/diskusjon om vådeskuddsaker og polititjenestepersonen skulle ved handlingen demonstrere et diskusjonspoeng for flere kolleger. Forelegget er vedtatt.

- En polititjenesteperson ble 30. oktober 2015 ilagt et forelegg på kr. 10 000 for å ha overtrådt straffeloven § 352 første ledd annet straffalternativ, om uforsiktig behandling av skytevåpen. Polititjenestepersonen befant seg i politistasjonens garasje da han med sitt tjenestevåpen avfyrte et skudd som traff et brannslukkingsapparat som stod bak i en politibil. Han hadde da han avfyrte skuddet glemt at pistolen var ladet med skarp ammunisjon. Forelegget er vedtatt.

Seksuelt krenkende adferd

- En polititjenesteperson ble 3. desember 2015 ilagt et forelegg på kr. 15 000 for overtredelse av straffeloven § 201 bokstav b) om seksuelt krenkende adferd og straffeloven § 325 nr. 4 om utilbørlig opptreden mot foresatt eller un-

derordnet. Polititjenestepersonen ba en kvinnelig kollega om å komme inn på hans kontor. Da hun kom inn på kontoret låste han kontordøren, førte henne mot vegg og la sin høyre hånd mot hofte hennes mens han uttalte «nå er jeg så nøden» el.l. Forelegget er vedtatt.

Ulovlig pågrepelse

- En politiadvokat ble 1. desember 2015 etter ordre fra Riksadvokaten ilagt et forelegg på kr. 10 000 for overtredelse av straffeloven § 325 første ledd nr. 1 om grov uforstand i tjenesten. Politadvokaten hadde besluttet at en person skulle pågripes i medhold av straffeprosessloven § 175, jf. § 171 til tross for at det ikke forelå rettslig grunnlag for et slikt tvangsmiddel. Riksadvokaten har i premissene for vedtaket om å bøtelegge politadvokaten blant annet vist til at det ikke foreligger fare for forspillelse av bevis fordi en person nekter å forklare seg for politiet. Forelegget er ikke vedtatt.

PÅTALEUNNLATELSE

Brudd på taushetsplikt

- En politiadvokat ble 22. juni 2015 etter ordre fra Riksadvokaten gitt påtaleunn-

latelse for overtredelse av straffeloven § 121 første ledd, om brudd på taushetsplikten. Politadvokaten besluttet at dokumenter i en straffesak kunne lånes ut til et advokatfirma. Dokumentene inneholdt opplysninger som var taushetsbelagte etter straffeprosessloven § 61 a første ledd. Straffesaken var ikke avsluttet, og vilkårene for å låne ut dokumentene med hjemmel i straffeprosessloven § 61 c første ledd nr. 8, jf. påtaleinstruksen § 16-5 annet ledd, var ikke oppfylt.

Brudd på tjenesteplikt

- En sivilt ansatt i politiet ble 16. juni 2015 etter ordre fra Riksadvokaten gitt påtaleunnlatelse for overtredelse av straffeloven § 324, om brudd på tjenesteplikt. Vedkommende hadde under et tidsrom på 7 måneder ved tre anledninger foretatt søk i politiets registre uten at det forelå et tjenestemessig behov for søkene. Søkene gjaldt en kollega, kollegaens samboer og en nevø.

Bruk av makt

- En polititjenesteperson ble 7. oktober 2015 gitt påtaleunnlatelse for å ha overtrådt straffeloven § 228 første ledd om

legemsformærkelse. Polititjenestepersonen skulle med tvang føre en person som nektet å forlate et lensmannskontor ut av lokalet. Han la da sin hånd mot personens hals og presset med tommel og pekefinger mot personens strupehode.

Polititjenestepersonen forklarte at dette er en metode han har lært i sammenheng med kampsport. Metoden bidrar blant annet til å skape distraksjon. Spesialenhetens vurdering er at maktbruken i situasjonen gikk lenger enn det som var nødvendig og forholdsmessig. Spesialenheten la blant annet vekt på at en politikkollega var til stede og kunne ha bistått polititjenestepersonen med å få den aktuelle personen ut av lokalene uten at det ble brukt så inngripende makt. Tjenestemannen har ikke akseptert påtaleunntakelsen og har bedt om at saken sendes til retten for behandling.

SIKTELSE – TILSTÅELSESDOM

Brudd på vegtrafikkloven og brudd på tjenesteplikt

- En tjenesteperson ble pågrepet på tjenestestedet mistenkt for kjøring i påvirket tilstand. Blodprøve tatt etter pågrep viste en alkoholkonsentrasjon i blodet på 2,33 promille. Spesialenheten siktet personen for ved to tilfeller under samme tjenestesett å ha kjørt bil under påvirkning av alkohol. Personen ble også siktet for brudd på tjenesteplikt for å ha handlet i strid med forbudet mot å være påvirket av rusdrikk i tjenesten, jf. politiloven § 23. I tingretten (tilståelses sak) ble personen dømt til straff av fengsel i 36 dager. Fullbyrning av straffen ble utsatt med en prøvetid på to år, med vilkår om at personen i 10 måneder står under tilsyn, og at personen under tilsynstiden gjennomfører promilleprogram etter nærmere bestemmelse av kriminalomsorgen. Personen ble i tillegg dømt til å betale en

bot på kr. 30 000 og til tap av førerretten i tre år med krav om ny full prøve ved eventuelt gjenerverv. Da personen før saken ble behandlet i retten selv hadde sagt opp sin stilling i politiet ble det ikke lagt ned påstand om fradømmelse av stillingen i politiet.

FORETAKSSTRAFF

Oslo politidistrikt – grov uforstand i tjenesten

- Et bildeopptak som var lagt ut på internett viste at polititjenestepersoner i Oslo ved ransaking av en person førte teleskopbatonger inn i personens munn. Spesialenheten ble ved henvendelse fra politiet gjort kjent med bildeopptaket. Spørsmål til bildeopptaket og politiets framgangsmåte ble også reist av Organisasjonen mot offentlig diskriminering og Likestillings- og diskrimineringsombudet. Spesialenheten iverksatte etterforskning. Personen som ble ransaket av politiet oppga blant annet at han i tillegg til ransakingen ble utsatt for rasistisk og/eller nedverdiggende behandling i forbindelse med at han etter ransakingen ble kjørt ut av Oslo sentrum.

Polititjenestepersonene forklarte at de kjørte sivil patrulje for å avdekke narkotikakriminalitet og at de i sammenheng med det stanset to personer for identifikasjon. De observerte da at den ene personen hadde kuler (innpakket narkotika) i munnen. Da personen ikke etterkom pålegg fra politiet om å spytte ut kulene, tok den ene polititjenestepersonen tak i haken hans og presset den nedover for å få ut narkotikaen. Han strittet i mot og prøvde å svelge kulene, og ble derfor lagt i bakken for å vanskeliggjøre svelging. Da han fortsatt nektet å spytte ut kulene førte en av polititjenestepersonene for å hindre svelging en lukket teleskopbatong noe inn i personens

munn. En annen polititjenesteperson forsøkte samtidig, ved hjelp av en utslått teleskopbatong, å pirke kulene ut av munnen. De lyktes ikke med å få ut kulene.

Spesialenheten mente bruken av batong i munnhulen var kroppslig undersøkelse i henhold til straffeprosessloven § 157. Beslutning om slik undersøkelse må treffes av retten, eller, dersom formålet med undersøkelsen ellers kan forspilles, av påtalemyndigheten. Spesialenheten viste for øvrig til at batong er et slagvåpen som ikke er egnet for bruk i munnhulen. Politiets framgangsmåte ble ansett å være brutal og med risiko for skade.

Polititjenestepersonene oppga at det ved politistasjonen ikke var praksis for å innbringe mistenkte, skrive rapporter og opprette straffesak dersom det ved ransaking i slike situasjoner ikke var tatt beslag i narkotika. De oppga at de i flere år hadde spurt etter en metode for å få narkotika ut av munnen til personer som prøver å svelge. Det var spurt etter på Politihøgskolen, i politidistriktet og på felles treningssamlinger. Ingen hadde fulgt opp denne problemstillingen og svaret hadde vært at man må finne sin egen måte å gå fram på. Det ble oppgitt at metoden med bruk av batong har vært brukt lenge.

Spesialenheten uttalte til tjenestepersonenes opptreden kritikk, men mente ikke at det var bevismessig grunnlag for et personlig straffansvar. Det ble ikke funnet å være holdepunkter for anklagen om at polititjenestepersonene hadde opptrådt rasistisk og saken ble for tjenestepersonene henlagt.

Spesialenheten mente at det var grunnlag for å reagere med foretaksstraff.

Forts.

POSITIVE PÅTALEAVGJØRELSER 2015

Det ble lagt til grunn at spørsmålet om hvordan personell som utfører ordensoppdrag bør gå fram for å hindre at mistenkte personer svelger narkotika har vært tatt opp til avklaring i ulike sammenhenger. Spesialenheten mente at tjenstepersoners bruk av batong i munnhulen og oppfatning av dette som en lovlig metode, reiste spørsmål om arbeidsgivers kontroll med og ansvar for bruken av makt. Det må forventes at politiet har en organisering og en ledelse som sikrer at tjenesten utføres i samsvar med lov og retningslinjer. Spesialenheten var av den oppfatning at rapportkravet i straffeprosessloven § 199 annet ledd bare overholdes i saker hvor det tas beslag eller foretas pågripelse, og at dette er akseptert praksis ved tjenesteenheten. Vurdert ut fra politiets samlede inngripen mot A, maktbrukens karakter og ransakingens varighet, framsto unnlatelsen av å skrive rapport i dette tilfellet som kvalifisert klanderverdig.

Spesialenhetens samlede vurdering var at den uhjemlede undersøkelsen av As munnhule ved bruk av teleskopbatonger og unnlatelsen av å skrive rapport

om hendelsen innebar at straffeloven § 325 første ledd nr. 1 om grov uforstand i tjenesten var overtrådt. Det ble lagt til grunn at handlingen var et resultat av politidistriktets manglende evne til å kontrollere tjenesteutførelsen og instruere om hvordan tjenesten skal utføres.

Politidistriktet fikk anledning til å uttale seg om spørsmålet om foretaksstraff før endelig avgjørelse ble truffet. Politidistriktet uttalte at saken ikke var tilstrekkelig opplyst til å ilegge foretaksstraff og ba om at det ble utført flere etterforskningskritt. Spesialenheten opptok etter det, i tråd med politidistriktets ønske, forklaringer fra en rekke nye vitner med mer.

Spesialenheten mente også etter at nye etterforskningskritt var gjennomført at det var bevist at overordnede i politidistriktet hadde vært kjent med at det blant operative mannskaper har vært særlige problemer forbundet med inngripen mot personer som skjuler narkotika i munnhulen, og hvordan man i en slik sammenheng skal forhindre svelging. Det ble videre ansett bevist at det i flere

saker over år har vært brukt ulike tiltak for å forhindre svelging, herunder at gjenstander har vært ført inn i munnen. Da behovet for å gripe inn overfor personer som skjuler narkotika i munnhulen syntes å oppstå med en viss regelmessighet, samtidig som inngripen anses å reise særlige straffeprosessuelle og politimetodiske spørsmål, var det Spesialenhetens oppfatning at det er et ansvar for overordnede å føre kontroll med hvordan oppdrag løses, hvilke metoder som benyttes mv. Det ble ansett bevist at flere tjenestemenn hadde brukt eller hatt kjennskap til at batong og andre gjenstander har vært benyttet for å tvinge munnen åpen og hindre svelging. Det var videre et faktum at framgangsmåten ved bruk av batong i 2011 ble beskrevet i rapport som ble behandlet i sammenheng med etterforskning og domstolsbehandling. Det var blant annet ved dette en mulighet for overordnede til å kontrollere og gripe inn. Spesialenhetens vurdering var at det også i den påtalemessige behandlingen av saker må ligge et ansvar for å reagere i forhold til ulovlig metodebruk. Politidistriktet ble ilagt en bot på kr. 80 000. Boten ble vedtatt. Per-

sonen som var ransaket klaget til Riksadvokaten over Spesialenhetens beslutning om å henlegge saken for de involverte tjenestepersonene. To tjenestepersoner innga klage til Riksadvokaten blant annet begrunnet i Spesialenhetens saksbehandlingstid, mediehandtering, og for å ha latt være å anmelde personen som ble ransaket for falsk forklaring. Riksadvokaten tok ikke klagen til følge.

Hordaland politidistrikt – grov uforstand i tjenesten

- En 8 år gammel jente (Monika) ble i november 2011 funnet død av sin mor i deres hjem i Sund kommune i Hordaland. Hordaland politidistrikt iverksatte etterforskning og henla saken i august 2012 som intet straffbart forhold og kodet saken som selvdrap. I juni 2014 anmeldte jentas mor ved sin bistandsadvokat Hordaland politidistrikt til Spesialenheten. Det ble i anmeldelsen anført at det var begått tjenesteforsømmelser under etterforskningen av saken. I anmeldelsen ble blant annet vist til at sakens dokumenter var gjennomgått av en erfaren drapsetterforsker og at han i sin rapport har konkludert med at det er åpenbare mangler i politiets arbeid.

Spesialenheten ble i sammenheng med etterforskning av anmeldelsen kjent med at en etterforsker i Hordaland politidistrikt etter eget initiativ hadde gjennomgått saken og at han i en intern rapport i januar 2014 hadde foreslått at saken ble gjenopptatt. Etterforskeren hadde overlevert sin rapport til leder for vold- og sedelighetsseksjonen, som var enig i at det var grunn til å stille spørsmål om beslutningen om å henlegge saken var truffet på et mangelfullt grunnlag.

Det var 10. januar 2014 gjennomført et møte i politidistriktet om saken hvor per-

soner som hadde deltatt under etterforskningen, heriblant påtaleansvarlig, deltok. Påtaleansvarlig informerte noen dager etter møtet møtedeltakerne og påtaleleder i politidistriktet om at saken ikke gjenåpnes.

Etterforskeren som mente saken burde gjenåpnes skrev, etter å ha snakket med leder for vold- og sedelighetsseksjonen og politistasjonssjefen ved Bergen sentrum politistasjon, deretter et notat hvor anførselene og vurderingene han tidligere hadde gitt uttrykk for ble redegjort for i en mer poengtert form. Notatet ble av stasjonssjefen oversendt til politimesteren som ba påtaleleder om å følge opp i samarbeid med påtaleansvarlig og stasjonssjefen.

Påtaleansvarlig fastholdt i et notat til påtaleleder 31. mars 2014 at saken måtte forbli henlagt uten at henleggelsesbegrunnelsen eller kodingen endres. Saken forble etter det henlagt inntil statsadvokaten i mai 2014 i en samtale med påtaleansvarlig anbefalte at politidistriktet gjenopptok saken. Statsadvokaten hadde da mottatt en begjæring om gjenåpning fra bistandsadvokaten.

Spesialenheten mente at henleggelsesbeslutningen i august 2012 var truffet uten at det var et tilstrekkelig bevismessig grunnlag for at saken var oppklart og at det hadde funnet sted et selvdrap. Behandlingen av saken var klart mangelfull og uriktig.

Innvendingene til etterforskningen og avgjørelsen, slik de ble fremmet i januar 2014 og senere, var godt forankret i sakens faktum og gav grunnlag for tvil om krav til kvalitet var ivarettatt i etterforskningen og den påtalemessige behandlingen av saken. Politidistriktets be-

handling av innvendingene som var reist ble samlet sett vurdert å være utilstrekkelige og ikke egnet til å kvalitetssikre arbeidet som var utført. Behandlingen var ikke effektiv og tillitvekkende og innebar risiko for at en alvorlig sak forble henlagt på uriktig grunnlag.

Hordaland politidistrikt ble av Spesialenheten ilagt en bot på kr. 100 000 for å ha utvist grov uforstand i tjenesten, jf. straffeloven § 325 nr. 1. Det ble i premissene for avgjørelsen blant annet vist til at det i direktiv fra riksadvokaten om straffesaksbehandlingen i politidistriktene er uttalt at høy kvalitet er et ufravikelig krav og at politimesteren har ansvaret for at all straffesaksbehandling holder høy kvalitet. Spesialenheten mente politidistriktets mangelfulle behandling av etterforskerens rapport mv. var et kvalifisert klanderverdige forhold som følge av feil begått av flere. Saken ble også oversendt politimesteren for administrativ gjennomgang i politidistriktet, jf. påtaleinstruksen § 34-7 annet ledd. Foretaksstraffen er vedtatt av Hordaland politidistrikt.

Riksadvokaten oppnevnte i oktober 2014 en arbeidsgruppe som ble gitt i oppgave å gjennomgå Hordaland politidistrikts etterforskning i saken. Arbeidsgruppens rapport forelå i februar 2015 og kan leses på Riksadvokatembetets hjemmeside; www.riksadvokaten.no. «Riksadvokatens publikasjoner nr 1/2015, Monika-saken i et læringsperspektiv».

■

I saker der Spesialenheten tar ut tiltale, utføres aktoratet av en av enhetens jurister.

SAKER I DOMSTOLEN 2015

Nedre Romerike tingrett

Narkotikaovertrедelser

En polititjenesteperson ble ilagt et forelegg for to overtrедelser av legemiddelloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd og en overtrедelse av straffeloven § 324. Grunnlaget var at han ved ett tilfelle hadde brukt hasj og kokain, ved ett tilfelle var i besittelse av et mindre kvantum hasj og hadde foretatt søk i politiets registre uten tjenstlig formål. Boten ble satt til kr. 15 000. Polititjenestepersonens samboer ble også ilagt et forelegg for overtrедelse av legemiddelloven § 31 annet ledd, jf. § 24 første ledd. Grunnlaget var at hun ved flere anledninger i en periode på to år hadde brukt hasj og kokain. Boten ble satt til kr. 5 000.

Foreleggene ble ikke vedtatt. Ved Nedre Romerike tingretts dom 6. februar 2015 ble tjenestepersonen dømt for bruk av hasj og kokain og søkene i politiets registre til en bot på kr. 6 000. Han ble frifunnet for besittelse av narkotika. Samboeren ble dømt i henhold til tiltalen til en bot på kr. 6 000. De domfeltes anke over dommen ble av Eidsivating lagmannsrett nektet fremmet.

Sarpsborg tingrett

Brudd på taushetsplikt

En polititjenesteperson ble ilagt forelegg for overtrедelse av straffeloven § 121, første ledd for å ha brutt lovbestemt taushetsplikt. Grunnlaget var at personen logget seg inn på politiets systemer og tilegnet seg opplysninger fra oppdragsloggen om at politiet spanet på en adresse i nærheten av hans bolig grunnet mistanke om salg av ufortoldelede alkoholholdige varer. Han videreformidlet deretter opplysningene til sin kone. Boten ble satt til kr. 15 000. Forelegget ble ikke vedtatt og saken ble behandlet i Sarpsborg tingrett. Ved tingrettens dom 24. februar 2015 ble tiltalte dømt til en bot på kr. 13 000. Dommen ble ikke anket.

Øvre Romerike tingrett

Legemskrenkelse

En transportledsager ved et utlendingsinternat ble ilagt forelegg for overtrедelse av straffeloven § 228 første ledd. Grunnlaget var at han slo en av de innsatte på venstre side av hodet med flat hånd og deretter sparket ham. Boten ble satt til kr. 16 000. Forelegget ble ikke vedtatt. Ved Øvre Romerike tingretts dom 23.

april 2015 ble tiltalte frifunnet. Spesialenhetens anke over dommen ble nektet fremmet av Eidsivating lagmannsrett.

Borgarting lagmannsrett

Bruk av ulovlig arbeidskraft mv.

En polititjenesteperson ble 10. september 2014 tiltalt for overtredelse av utlendingsloven § 108 annet ledd bokstav c ved å ha gitt uriktige opplysninger til politiet i forbindelse med gjenforeningssøknad med sin ektefelle. Tjenestepersonen ble videre tiltalt for overtredelse av utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav a for å ha hatt to utenlandske kvinner boende og arbeidende hos seg til tross for at disse ikke hadde arbeidstillatelse. Det ble i tillegg tatt ut tiltale for overtredelse av straffeloven § 324 om brudd på tjenesteplikt ved at tjenestepersonen hadde foretatt en rekke søk i politiets registre uten tjenstlig formål. Tiltalen omfattet også overtredelse av straffeloven § 325 første ledd nr. 5 ved at tjenestepersonen, som følge av å ha avgitt uriktige opplysninger og brukt ulovlig arbeidskraft, har vist seg uverdigg til eller utvist et forhold som virker nedbrytende på den nødvendige tillit til stillingen i politiet.

Tiltalte ble frifunnet ved Oslo tingretts dom 22. januar 2015. Spesialenheten anket dommen og ved Borgarting lagmannsretts dom 19. oktober 2015, ble anken forkastet.

Oslo tingrett

Grovt bedrageri, tyveri, brudd på en tjenesteplikt, grov uforstand i tjenesten, og oppbevaring av voldsprodukt

En sivil ansatt ved politiets utlendingsenhet ble 18. desember 2014 tiltalt for blant annet grovt bedrageri, tyveri fra arbeidsplassen og brudd på tjenesteplikt. Han var også tiltalt for brudd på våpenloven. Bedrageritiltalen gjaldt at han uberettiget hadde framsatt krav om overtidsgodtgjørelse. Tiltaleposten for brudd på tjenesteplikt gjaldt søk i politiets registre som var foretatt uten at det forelå et tjenestemessig behov.

Tiltalte ble ved behandling av saken i Oslo tingrett frifunnet for samtlige forhold av rettens flertall (meddommerne). Fagdommeren mente tiltalte var skyldig i alle forhold, unntatt tyveri. Spesialenheten har anket over frifinnelsene og Borgarting lagmannsrett besluttet å fremme hele saken til ny behandling. Saken er berammet i lagmannsretten 19. og 20. mai 2016.

Eidsivating lagmannsrett

Overtredelser av våpenloven mv.

En polititjenesteperson var tiltalt for flere tilfeller av ulovlig erverv, innehav og oppbevaring av våpen og ammunisjon. Tiltalen gjaldt også falsk forklaring og for å ha opptrådt på en måte som er egnet til å svekke tilliten til stillingen som politi.

Ved Sør-Østerdal tingretts dom av 26. mars 2014 ble den da pensjonerte polititjenestepersonen dømt til fengsel i 10 måneder og inndragning av 125 våpen og diverse ammunisjon. Han ble bl.a. dømt for erverv av våpen uten tillatelse fra politimesteren, for å inneha en rekke våpen uten tillatelse og for oppbevaring i strid med regelverket. Retten frifant tiltalte for flere poster, bl.a. for falsk forklaring og for å ha 14 våpen registrert på sitt våpenkort til tross for at de ikke var i hans besittelse.

Både tiltalte og Spesialenheten anket over tingrettens dom og deler av anken ble sluppet gjennom til ankebehandling. Ved Eidsivating lagmannsrett dom av 8. mai 2015 ble tiltalte dømt til en straff av fengsel i 10 måneder, hvorav 5 måneder ble gjort betinget med en prøvetid på 2 år, inndragning av våpen og ammunisjon.

Borgarting lagmannsrett og Høyesterett

Legemsfornærmelse og utilbørlig opptreden

En polititjenesteperson ble gitt forelegg av Spesialenheten for overtredelse av straffeloven § 228 første ledd om legemsfornærmelse og straffeloven § 325 første

ledd nr. 3 (utilbørlig opptreden). Politiet hadde pågrepet en ung kvinne i sammenheng med melding om ran. Ved inkvirering i arresten gjorde kvinnen et utslag med hodet bakover og traff polititjenestepersonen i ansiktet. Polititjenestepersonen rettet da et slag mot kvinnen som traff henne på venstre side i ansiktet. Spesialenhetens vurdering var at slaget var straffbart. Anklagen om utilbørlig opptreden gjaldt polititjenestepersonens opptreden mot kvinnen under transporten inn til politistasjonen. Han uttalte da blant annet, «Du er så lite fristende og appetittelig at det fins ikke verre. Alt du gjør er feil». På spørsmål fra kvinnen om hva som hadde skjedd med sekken hennes, sa han uriktig at den var kastet og unnlot å svare på spørsmål fra kvinnen om det var sant.

Forelegget ble ikke vedtatt og saken ble i 2014 ført for Oslo tingrett. Polititjenestepersonen erkjente de faktiske forhold, men ikke straffeskyld. Tingretten frifant polititjenestepersonen for anklagen om legemsfornærmelse og viste til at bevisførselen etterlot tvil om slaget var en ubevisst reflekshandling. Polititjenestepersonens uttalelser ble av tingretten bedømt som svært krenkende og han ble for dette forholdet dømt til å betale kr. 5 000 i bot.

Saken ble av partene anket til lagmannsretten, som i 2015 frifant polititjenestepersonen for begge forholdene. Spesialenheten anket til Høyesterett over frifinnelsen for utilbørlig opptreden. Anken gjaldt lovanvendelsen. Polititjenestepersonen ble i Høyesterett dømt for utilbørlig opptreden og til å betale en bot på kr. 5 000. Polititjenestepersonen var innkalt til forhandlingen og motsatte seg ikke at Høyesterett avsa dom. Høyesteretts dom er nærmere omtalt i årsrapporten s. 6 og 7.

Referanse er:
HR-2015-2122-A – Rt-2015-1170.

UTRYKNINGER 2015

19. januar 2015

Agder politidistrikt

Bilforfølgelse på svært glatt vegbane. Politiets uniformerte patruljebil kjørte med lav hastighet inn i den forfulgte bilen etter at den hadde fått sleng, rotert og stoppet delvis utenfor veggbanen på høyre side. En person som var i ferd med å ta seg ut av den forfulgte bilen fikk det ene benet i klem mellom kjøretøyene og ble alvorlig skadet.

6. mars 2015

Midtre Hålogaland politidistrikt

Politiet rykket ut med bakgrunn i meldinger om at en person ble oppfattet å være psykisk syk og i behov av hjelp. Da politiet kom til stedet ble personen vurdert å være psykotisk og det ble brukt makt for å få kontroll på hans hender og påføre han håndjern, før han ble lagt ned på en seng. Mens han lå i sengen fikk han hjertestans. Ambulansepersonell fikk på stedet i gang hjertet. Personen døde tre dager senere på sykehus.

26. juni 2015

Nordre Buskerud politidistrikt

En politipatrulje grep på en bensinstasjon inn mot to personer som var mistenkt for bilbrukstyveri. En av personene var bevæpnet og avfyrte et skudd. En polititjenesteperson avfyrte deretter et skudd mot personen. Skuddet traff personen i høyre hofte.

1. juli 2015

Hordaland politidistrikt

En person påførte seg i arresten livstruende skade. Personen ble da bragt til sykehus hvor han døde fire dager senere.

Når noen har blitt alvorlig skadet eller mistet livet som følge av politiets eller påtalemyndighetens tjenestehandlinger, rykker Spesialenheten ut og iverksetter etterforskning straks. Også i andre saker vil det kunne være viktig å rykke ut for å komme raskt i gang med etterforskningen. I 2015 rykket Spesialenheten ut og iverksatte umiddelbare etterforskningstiltak i 9 saker.

18. juli 2015

Troms politidistrikt

En person som var tatt hånd om av politiet på grunn av beruselse og innsatt i drukkenskapsarrest døde i arresten kort tid etter innsettelsen. Døden er av medisinsk sakkyndige antatt å skyldes forgifning.

18. september 2015

Oslo politidistrikt

Politiet rykket ut med bakgrunn i melding om at en person hadde opptrådt truende. I sammenheng med politiets inngripen mot personen avfyrte en polititjenesteperson et skudd som traff personen i magen.

26. september 2015

Hedmark politidistrikt

Politiet mottok melding om bekymring for en person. Det ble i meldingen blant annet vist til at personen var innehaver av våpen. Da politiet tok kontakt på personens bolig ble de møtt med våpen og personen avfyrte et skudd som traff en av polititjenestepersonene. Det ble avfyrt skudd fra politiets side som medførte at personen døde på stedet.

20. november 2015

Nord-Trøndelag politidistrikt

Spesialenheten mottok melding om at en tjenesteperson ved Namsos politistasjon utilsiktet hadde avfyrt et skudd (vådeskudd). Skuddet hadde truffet en kollega i benet og kollegaen var sendt til sykehus for behandling.

5. desember 2015

Midtre Hålogaland politidistrikt

En politipatrulje fulgte etter en bilfører som var mistenkt for kjøring under ruspåvirkning. På et kaiområde kjørte bilføreren utfor kaianten og ned i vannet. Bilføreren døde av drukning.

Spesialenheten har i 2015 oversendt 56 saker til politimester eller sjef for særorgan for administrativ vurdering.

ADMINISTRATIVE VURDERINGER 2015

Midtre Hålogaland politidistrikt

Det er viktig å være presis i bruk av ord og uttrykk i oppdragsloggen

Politiet rykket ut for å kontrollere og yte hjelp til en person som senere døde. I politiets oppdragslogg stod det at «politiet hadde vært nødt til å sitte på personen». Det som var ment uttrykt var at det var nødvendig å passe på han. Formuleringen ble misforstått og førte blant annet til at Den rettsmedisinske kommisjon ba om en tilleggssuttalelse om dødsårsak.

Hordaland politidistrikt

Henvendelse til operasjonssentralen – mangelfull loggføring

En 15 år gammel gutt som hadde vært utsatt for et voldtektsforsøk ringte tre ganger til politiets nødtelefon uten at politiet oppfattet hva som hadde hendt og uten at det ble foretatt noe notat i politiets oppdragslogg. Forholdet ble av operatørene oppfattet som bagatellmessig. Spesialenheten uttalte kritikk og viste blant annet til at det ikke var stilt spørsmål fra operatørene for å utdype bakgrunnen for henvendelsene. Politidistriktet oppga at hendelsen allerede har ført til bedre opplæring og endrede rutiner.

Sør-Trøndelag politidistrikt

Henvendelse til operasjonssentralen – mangelfull loggføring

En person ringte en ettermiddag til operasjonssentralen og oppga at en venn av ham var på et navngitt kjøpesenter i byen og at han fryktet at vennen hadde kuttet over pulsåren. Operatøren oppfattet meldingen som useriøs. Meldingen ledet ikke til tiltak fra politiets side. Det ble heller ikke gjort noe notat av meldingen. Ca. en time etter at meldingen ble mottatt ble personen som meldingen gjaldt pågrepet av politiet i en væpnet aksjon. Han hadde forut for det stukket to personer med kniv. Spesialenheten uttrykte forståelse for at politiet ikke har kapasitet til å loggføre alle meldinger og at det må utvises et skjønn. Den konkrete meldingen ble imidlertid vurdert å ha et innhold som tilsa at det burde ha vært stilt flere kontrollspørsmål og at den burde ha vært loggført.

Gudbrandsdal politidistrikt

Beslag og hittegods som skulle ha vært destruert var bragt ut av politistasjonen

En polititjenesteperson med ansvar for å analysere databeslag (telefon og PC)

hadde på eget initiativ tatt med seg beslag og hittegods hjem til sin privatbolig. Han ønsket å bruke gjenstandene til eksperimenter og læring, for ved det å kunne bli flinkere i sin jobb i politiet. Da han skulle rydde opp hjemme havnet gjenstandene på grunn av en misforståelse på en søppelfylling, hvor de ble funnet og senere overlevert til en journalist. Personen hadde aldri fått noen godkjenning fra overordnede til å ta med beslag/hittegods hjem.

Østfold politidistrikt

Lang saksbehandlingstid i voldtektssak

En fornærmet i en voldtektssak anmeldte politiet for å ha brukt nesten 21½ måned på å komme fram til en beslutning om å henlegge saken. Saken var henlagt av feil påtalemyndighet og hadde i perioder ligget uten at tiltak i saken var fulgt opp. Da fornærmede klaget over politiets henleggelse ble klagen oversendt til statsadvokaten så sent at fristen for å beslutte omgjøring var utløpt.

Etterforskning av alvorlige seksualforbrytelser er i henhold til riksadvokatens direktiv et prioritert saksområde. Politidistriktet ble av Spesialenheten bedt om å gjennomgå sine rutiner for behandling av denne type saker. Politiet beklaget at saken ikke hadde vært gitt riktig prioritet.

Vestfold politidistrikt

Opptreden i eget forhold

En polititjenesteperson kjørte sammen med en kollega til en skole for å kontrollere om polititjenestepersonens kjærestes datter ble hentet av sin far, selv om samværet i følge kjæresten hadde blitt stanset. Kjæresten (barnets mor) befant seg inne på skolen. Da faren dukket opp, ba polititjenestepersonen sin yngre kollega om å ta kontakt med faren. En overordnet ble også tilkalt. Polititjenesteper-

sonen forklarte at han ønsket å forhindre at det oppstod en konfrontasjon mellom kjæresten og barnefaren. Spesialenheten mente polititjenestepersonen ikke hadde overholdt politiinstruksen § 5-3 om ikke å hevde politimyndighet i eget forhold når han ba sin yngre kollega om å ta kontakt med faren. Hans opptreden ble ikke vurdert å være en overtredelse av straffeloven § 124.

Politiets fellestjenester

Testing av kjøretøy

Det ble i forbindelse med vurdering av innkjøp til politietaten foretatt testing av en rekke kjøretøy. Da kjøretøyene passerte automatiske trafikkontroller i for høy hastighet ble det ved ATK-senteret opprettet anmeldelser. Kjøretøyene var midlertidig godkjente som utrykningskjøretøy, men ATK senteret var ikke varslet om det. Spesialenheten påpekte at testing av kjøretøy ikke er et formål som i hen-

hold til Politidirektoratets instruks kan anses å være utrykningskjøring. Enhetens vurdering var at det i forbindelse med testkjøringen ikke var adgang til å fravike bestemmelser i vegtrafikklovgivningen. Testingen ble, for de utplukkede polititjenestepersonene som kjørte bilene, vurdert å ha vært planlagt og kommunisert på et vis som tilsa at de hadde en klar oppfatning av at fartsoverskridelsen var tillatt. Det ble av den grunn ikke vurdert å være rimelig grunn til å iverksette etterforskning mot føreren ved hver enkelt fartsovertredelse. Spesialenheten kritiserte Politiets fellestjenester for gjennomføringen av testingen og foreslo at rutiner og regelverk ble gjennomgått. Politidirektoratet ble orientert om saken.

Flere saker som i 2015 er sendt til administrativ vurdering finnes på Spesialenhetens hjemmeside: spesialenheten.no

Spesialenhetens

ORGANISERING OG BEMANNING

Spesialenheten for politisaker ble opprettet 1. januar 2005 og har som oppgave å etterforske saker som gjelder spørsmålet om ansatte i politiet eller påtalemyndigheten har begått straffbare handlinger i tjenesten. Enheten er ikke en del av politiet, men en uavhengig organisasjon som administrativt er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet og faglig underlagt Riksadvokaten.

Spesialenheten har 36 fast ansatte medarbeidere, hvorav 16 er etterforskere. I tillegg deltar 12 personer som er oppnevnt på verv. Enheten er organisert med ett nivå for etterforskning og ett nivå for overordnet ledelse. Sjefen for Spesialenheten, som har det overordnede ansvaret og treffer påtaleavgjørelse i alle saker, er lokalisert på Hamar. Enhetens etterforskningsavdelinger er lokalisert i Oslo, Trondheim, Hamar og Bergen.

Hvem jobber i Spesialenheten

SJEFEN FOR SPESIALENHETEN

Spesialenheten er organisert med ett nivå for etterforskning og ett nivå for overordnet ledelse. Sjefen for Spesialenheten, som har det overordnede ansvaret og treffer påtaleavgjørelse i alle saker, er lokalisert på Hamar.

Sjefen for Spesialenheten avgjør alle enhetens saker (unntatt saker hvor påtalespørsmålet avgjøres av Kongen i statsråd eller Riksadvokaten). I alle saker – også saker som henlegges uten etterforskning – fattes et skriftlig begrunnet vedtak. I vedtaket redegjøres det for hva som er anmeldt, hvilke undersøkelser/etterforskning Spesialenheten har foretatt, hvilket faktum som legges til grunn og en juridisk vurdering av forholdet. Vedtaket skrives av en av juristene hos Sjefen for Spesialenheten.

Dersom det ikke er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold begått i tjenesten, henlegges saken uten etterforskning i henhold til straffeprosessloven § 224. Er saken etterforsket og bevisene med styrke taler mot at det er begått en straffbar handling, henlegges saken som intet straffbart forhold anses bevist. Dersom faktum ikke kan klarlegges tilstrekkelig, eller det er tvil om de objektive eller subjektive straffbarhetsvilkår er oppfylt, henlegges saken etter bevisets stilling.

Når vilkårene for straff er til stede utferdiges forelegg, påtaleunntatelse eller tiltale. I tråd med god påtaleskikk skal det ikke tas ut tiltale med mindre man er overbevist om straffskyld og at denne vil kunne bevises for en domstol.

Spesialenheten skal sende saken til berørt politimester, sjef for vedkommende særorgan eller annen rett instans dersom det gjennom anmeldelse eller ved enhetens etterforskning er kommet frem forhold som tilsier at saken bør vurderes administrativt, jf. påtaleinstruksen § 34-7. Se mer på sidene 36 og 37.

Vedtaket sendes sakens parter (som regel anmelder og anmeldte tjenestepersoner) og politimesteren i det aktuelle distriktet. Politidirektoratet får oversendt saken dersom saken berører direktoratets ansvarsområde. Politidirektoratet får kopi av vedtak i saker sendt til administrativ vurdering.

Spesialenhetens avgjørelser kan påklages til Riksadvokaten.

Jan Egil Presthus

Sjef for Spesialenheten fra 2005

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1986. Arbeidserfaring fra Justisdepartementet og Utlendingsdirektoratet, politijurist og kriminalsjef ved Asker og Bærum politidistrikt og som rådmann i Tynset kommune.

Guro Glærum Kleppe

Assisterende sjef fra 2011

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1999. Arbeidserfaring fra Lovavdelingen i Justisdepartementet og som juridisk rådgiver hos Sjefen for Spesialenheten fra 2007.

Rune Fossum

Juridisk rådgiver fra 2012

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1989. Arbeidserfaring fra Lofoten & Vesterålen, Moss og Hamar politikammer og Hedmark politidistrikt, dommerfullmektig hos Sorenskriveren i Sør-Østerdal.

Camilla Lie

Juridisk rådgiver fra 2012

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 2002. Arbeidserfaring som advokat hos advokatfirmaet Ro Sommernes, dommerfullmektig ved Øvre Romerike tingrett og som seniorrådgiver hos Sivilombudsmannen.

Mona Skaaden-Bjerke

Juridisk rådgiver fra 2013

Master i rettsvitenskap fra Universitetet i Oslo 2006. Arbeidserfaring som advokatfullmektig i Advokatfirmaet Campbell & Co AS og som advokat ved Statens vegvesen.

Kristine Schilling

Juridisk rådgiver fra 2014

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1995 og LL.M.-grad fra Christian-

Albrechts Universitat Kiel 1996.

Arbeidserfaring som advokatfullmektig, dommerfullmektig, advokat i egen advokatpraksis og som konstituert tingrettsdommer ved Bergen tingrett.

Monica Pedersen

Rådgiver straffesaksbehandling fra 2005

Arbeidserfaring som legesekretær ved Volvat medisinske senter og Ullevål sykehus og som saksbehandler ved Borgarting lagmannsrett.

Eva Rustad Sletten

Førstekonsulent straffesaksbehandling fra 2007

Arbeidserfaring som sekretær fra Asker og Bærum politidistrikt, Politiets Overvåkningstjeneste og som daglig leder ved Hobbyhuset AS.

Mie Willumsen

Førstekonsulent straffesaksbehandling fra 2008

Arbeidserfaring fra AS Regnskap & Revisjon og som sekretær ved Riksadvokatembetet.

Malin Sandsbråten

Konsulent straffesaksbehandling og administrasjon fra 2014

Arbeidserfaring fra Fylkesmannen i Hedmark som lærling i kontor- og administrasjonsfaget og som konsulent ved Forsvarsbygg.

Vigdis Thomassen Aaseth

Rådgiver økonomi og personal fra 2005

Virksomhets- og økonomistyring i staten ved Handelshøyskolen BI. Arbeidserfaring fra ulike private virksomheter og Jernbaneløst.

Hilde Elvsveen

Førstekonsulent lønn og regnskap fra 2011

Arbeidserfaring fra Regnskapskontoret AS, Møller Bil AS og Elnett Regnskap AS og Direktoratet for økonomistyring.

Hanne Brenden

IKT-rådgiver fra 2009

Ingeniør fra datalinjen ved Høgskolen i Bergen i 1997. Arbeidserfaring fra Sentralsykehuset i Hedmark og Sykehuset Innlandet.

Hvem jobber i Spesialenheten

ETTERFORSKINGS- AVDELINGENE

Spesialenheten mottar anmeldelse fra privatpersoner, advokater eller fra politidistrikt. I noen tilfeller oppretter Spesialenheten selv sak for eksempel på bakgrunn av medieoppslag. I følge straffeprosessloven er det obligatorisk etterforskning i saker hvor en person er død eller alvorlig skadet som følge av en tjenestehandling, eller mens personen var tatt hånd om av politi eller påtalemyndighet.

Spesialenheten foretar undersøkelser for å vurdere om det er rimelig grunn til å iverksette etterforskning. Ofte vil anmelder bli avhørt for å utdype anmeldelsen. Dokumentasjon hos politiet som oppdragslogg for en hendelse eller lyd- og videomateriale fra arresten innhentes. Dersom det finnes en «speilsak» hos politiet – dvs en straffesak mot den som anmelder politiet til Spesialenheten – vil dokumenter fra denne saken som regel bli innhentet.

Spesialenheten har adgang til å benytte alle lovligg etterforskningsmetoder. Bevisinnhenting i Spesialenhetens saker skjer først og fremst ved avhør av anmelder, vitner og mistenkte. I noen saker er det

grunnlag for ransaking, pågrepelse og varetektsfengsling. I de fleste saker vil det være innhentet dokumentasjon som ledd i de innledende undersøkelser. Ut over det kan det for eksempel være relevant å foreta åstedsundersøkelser, innhente medisinske vurderinger, beslaglegge telefon eller pc og innhente logger for bruk av politiets registre.

Når en sak anses tilstrekkelig opplyst, sendes saken til Sjefen for Spesialenheten med en skriftlig innstilling. Innstillingen skrives av en av avdelingens fast ansatte jurister eller av en av advokatene på verv.

ETTERFORSKINGS-AVDELING ØST-NORGE

Etterforskningsavdelingen har ansvar for saker mot ansatte fra følgende politidistrikter: Oslo, Innlandet, Sør-Øst, Øst og Agder. I tillegg har avdelingen ansvar for saker mot ansatte ved Riksadvokatembetet, Oslo statsadvokatembeter, Hedmark- og Oppland statsadvokatembeter, Vestfold og Telemark statsadvokatembeter, Agder statsadvokatembeter, Det nasjonale statsadvokatembetet, Kripos og Økokrim.

Liv Øyen

*Leder for etterforskningsavdeling
Øst-Norge fra 2009*

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1998. Arbeidserfaring fra kriminalomsorgsavdelingen/Fengselsstyret i Justisdepartementet, Fjordane politidistrikt og Oslo politidistrikt.

ETTERFORSKINGSAVDELING VEST-NORGE

Etterforskningsavdelingen har ansvar for saker mot ansatte fra følgende politidistrikter: Møre og Romsdal, Vest og Sør-Vest. I tillegg har avdelingen ansvar for saker mot ansatte ved Rogaland statsadvokatembeter, Møre og Romsdal statsadvokatembeter, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter, Hordaland statsadvokatembeter og tjenestehandlinger begått i utlandet.

Ellen Eikeseith Mjøs

Advokat på verv og leder for etterforskningsavdeling Vest-Norge fra 2011 - Advokat og partner ved Sentrumsadvokaten i Bergen fra 2010

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Bergen 1996. Arbeidserfaring som universitetsstipendiat ved Det juridiske fakultet UIB, fra Hordaland politidistrikt. Fast bistandsadvokat ved Bergen tingrett og Gulating lagmannsrett siden 2011.

Kathrine Knapstad Larssen

Etterforskningsleder fra 2011

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Bergen 1998. Arbeidserfaring som dommerfullmektig ved Brønnøy tingrett og som advokat i advokatfirmaet Kyrre ANS.

Anita Rundsveen

Spesialletterforsker fra 2005

Politiskolen i 1988. Arbeidserfaring fra Fana lensmannskontor, polititjenesteperson ved Hordaland politidistrikt, Politiets sikkerhetstjeneste og Utrykningspolitiet.

Kjetil Torgersen

Spesialletterforsker fra 2008

Politiskolen 1984. Arbeidserfaring fra Telemark og Hordaland politidistrikt. Fredsobservatør i Hebron 2002.

Tine Landro Sjøflot

Spesialletterforsker fra 2012

Politiskolen 1991. Arbeidserfaring fra Hordaland politidistrikt, utreder i Vesta Forsikring AS, spesialletterforsker i Spesialenheten for politisaker i perioden 2008-2011.

Randi Kaalaas

Spesialletterforsker fra 2015

(midlertidig stilling)

Polithøgskolen 2002. Arbeidserfaring fra Hordaland politidistrikt.

Eirik Nåndal

Advokat på verv fra 2013 - Advokat ved Advokatfirma Turid Mæland, Bergen fra 1998

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Bergen 1998. Arbeidserfaring som seminarleder ved Juridisk fakultet, Universitetet i Bergen. Fast forsvarer for Bergen tingrett og Gulating lagmannsrett fra 2014.

Karsten Krüger Engedal

Advokat på verv fra 2016 - Advokat ved Advokatfirmaet Kyrre ANS, Bergen fra 2012

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Bergen 2001. Arbeidserfaring fra Helgeland og Hordaland politidistrikt.

Åge Gustad

Advokat på verv fra 2016 - Advokat ved Advokatene Holmen, Visnes, Todal, Gussiås og Gustad, Kristiansund fra 2015

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Bergen 1999. Arbeidserfaring fra Utlendingsdirektoratet, Nordmøre og Romsdal politidistrikt, avdelingsdirektør ved Politiets utlendingsenhet, dommerfullmektig og konstituert tingrettsdommer ved Nordmøre tingrett.

ETTERFORSKINGSAVDELING MIDT-NORGE OG NORD-NORGE

Etterforskningsavdelingen har ansvar for saker mot ansatte fra følgende politidistrikter: Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag. I tillegg har avdelingen ansvar for saker mot ansatte ved Troms og Finnmark statsadvokatembeter, Trøndelag statsadvokatembeter og Nordland statsadvokatembeter.

Halvor Hjelm-Hansen

Advokat på verv og leder for etterforskningsavdeling Midt-Norge og Nord-Norge fra 2013 - Advokat og partner ved Advokatfirma Erbe & Co DA, Trondheim fra 2008

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1989. Arbeidserfaring fra Utenriksdepartementet og Samferdselsdepartementet, politijurist ved Sør-Trøndelag politidistrikt, leder ved Politiets sikkerhetstjenestes enhet i Sør-Trøndelag politidistrikt og som konstituert statsadvokat ved Trøndelag statsadvokatembeter.

Per Martin Ufkilen

Etterforskningsleder fra 2016

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1995, Prosessledelse BI 2012. Arbeidserfaring fra Fjordane, Ringerike og Sør-Trøndelag politidistrikt og som advokat hos SpareBank 1.

Terje Storø

Spesialletterforsker fra 2005

Politiskolen i 1987. Arbeidserfaring fra Helgeland og Sør-Trøndelag politidistrikt.

Toril Olsson

Spesialletterforsker fra 2008

Politiskolen 1977. Arbeidserfaring fra Oslo og Sør-Trøndelag politidistrikt.

Kristin Hauge Bardal

Spesialletterforsker fra 2015

Grunnfag Kriminologi 1996, Politihøgskolen 1999. Arbeidserfaring fra Inntrøndelag, Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag politidistrikt, Kripos og som utreder i Gjensidige Forsikring.

Kai Stephansen

Advokat på verv fra 2013 - Advokat/partner ved Advokatfirmaet Strand & Co, Trondheim fra 2010

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1995. Arbeidserfaring som helse- og sosialsjef i Selbu kommune, Namsfogd i Trondheim, advokatfullmektig ved Advokatfirmaet Strand & Co fra 2008.

Roy Hedly Karlsen

Advokat på verv fra 2016 - Advokat/partner ved Bjerkan Stav Advokatfirma fra 2014

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Tromsø 1997. Arbeidserfaring som advokatfullmektig og advokat ved Berg & Spjelkaviknes Advokatfirma, Oslo, Advokat ved Wiig, Hohle, Knudsen, Brevik og som advokat/partner ved Advokatene Christian Wiig & Co.

Magnhild Meringen

Advokat på verv fra 2016 - Advokat/partner ved Advokatene på Storkaia DA, Kristiansund fra 2007

Juridisk embetseksamen fra Universitetet i Oslo 1998. Arbeidserfaring fra Sosial- og helsedepartementet, trygdesjef ved Gjemnes trygdekontor, avdelingsleder ved Ytre Nordmøre likningskontor og som advokatfullmektig ved Advokatene på Storkaia DA.

Artikler fra

TIDLIGERE ÅRSRAPPORTER

2008

- Beskyttelse av det sivile samfunn
- Spesialenheten prøvet saken gjennom tre rettsinstanser - Maktbruk ved pågripelse
- Politiets tjenesteutøvelse – når er den straffbar?
- Hyppige brudd på taushetsplikt
- Bilforfølgelse og torpedering
- Korrupsjon er samfunnsskadelig
- Anmeldelser av rasisme
- Politiets bruk av håndjern

2009

- Frihetsberøvelse – hendelser i arrest
- Foretaksstraff
- Saksbehandlingstid
- Riksenheten for polismål
- Kan straffbare handlinger i politiet forebygges?

2010

- Politiets operasjonssentral
- Frihetsberøvelse – politiets aktivitetsplikt når noen er frihetsberøvet
- Misbruk av registeropplysninger
- Når politiet slår
- Seksuell kontakt mellom polititjenestepersoner og parter i straffesaker
- Plikt til registrering av anmeldelser

2011

- Fradømmelse av stilling
- Notoritet om beslutninger i straffesaker
- Korrupsjon i norsk politi
- Politiansattes vandel
- Bruk av politiets signatur i privat sammenheng
- Hendelser i arrest

2012

- Politiets møte med publikum
- Beslutning om ransaking
- Notoritet om beslag, ransaking og inkvirering
- Avkledd i arrest
- Taushetspliktsbrudd
- Pågripes rett til å forklare seg
- Riktig bruk av håndjern - om å se det spesielle i det generelle
- Politiets inngripen mot utenlandske tiggere
- Politiets informasjonsansvar
- Politiets plikt til å handle i farlige situasjoner

2013

- Analyse av maktbruksaker
- Informasjonslekkasjer fra politiet til media
- Sambandsdisiplin
- Status i avhør hos Spesialenheten
- Arrest - et inngripende tiltak
- Anmeldelser mot politijurister
- Straffeprosesslovens krav om rapport etter ransaking
- Fotografering/filming av politiets tjenestehandlinger
- Ledelse i politiet

2014

- 10 år med Spesialenheten for politisaker
- Godkjenning av overtidsarbeid
- Frihetsberøvelse/hendelser i arrest
- Metodebruk og metodeutvikling
- Varsling om anmeldelse
- «Politiet besvarer ikke mine henvendelser»
- Misbruk av politiets registre
- Bistand til CPT
- Forebygging av tortur
- Etterforskning av saker hvor politiet har skutt

Spesialenheten for politisaker

Telefon: 62 55 61 00
Telefaks: 62 55 61 02
E-post: post@spesialenheten.no
Postadresse: Postboks 93, 2301 Hamar

Etterforskningsavdeling Øst-Norge

Besøksadresse: Grønnegata 82, Hamar
Besøksadresse: Kirkegata 1-3, Oslo

Etterforskningsavdeling Vest-Norge

Besøksadresse: Slottsgaten 3, Bergen

Etterforskningsavdeling Midt-Norge og Nord-Norge

Besøksadresse: Kongens gate 30, Trondheim

Avdelingskontorene er bemannet med etterforskere som ofte vil være ute på oppdrag. Besøkende bør gjøre forhåndsavtale om besøk. Alle avdelingene kan kontaktes på oppgitt telefonnummer og e-postadresse.

www.spesialenheten.no